

TALLINNA ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste instituut

Mona Isolde Lassmann

**KODUKONTOR JA LINNARUUM – KAUGTÖÖ MÕJU ELAMISPINNA JA
SELLE ÜMBRUSE EELISTUSTELE**

Magistritöö

Juhendaja: Tauri Tuvikene PhD

Kaasjuhendaja: Kristi Grišakov Dr.Sc. (tech.)

Tallinn 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	7
1.1. Kaugtöö mõiste.....	7
1.2. Kaugtöö Eestis enne ja pärast tervisekriisi.....	9
1.3. Kodukontori kujunemine ja selle mõju töötingimustele.....	12
1.4. Kaugtöö eeldatav mõju linnaruumile ja liikuvusele.....	13
1.5. Kaugtöö ei tähenda paiksust.....	15
1.5.1. Kindla mustrita liikumine.....	16
1.5.2. Töökohast kaugemale kolimine.....	17
2. UURIMUSE METOODIKA.....	19
2.1. Valimist ja selle koostamisest.....	19
2.2. Uurimismeetodi valik.....	22
3. UURIMUSE TULEMUSED JA ANALÜÜS.....	24
3.1. Kodukontor kui osa elupinnast.....	24
3.1.1. Töö- ja pereelu ühildamine?.....	25
3.1.2. Tööülesanded ja kodutööd.....	28
3.1.3. Kodukontori sisustamine.....	29
3.1.4. Kokkuvõte	31
3.2. Kodukontorist välja astudes.....	32
3.2.1. Kolmandad kohad	33
3.2.2. Kodukontor ja liikumine koduümbruses.....	37
3.2.3. Teenuste valimine ja töökoht.....	39
3.3. Modaalne jaotus ja infrastruktuur.....	42
3.3.1. Viimsi elanikud.....	43
3.3.2. Mustamäe elanikud.....	45
3.3.3. Kokkuvõte	47
3.4. Paindlik töökorraldus ja tagasilöögiefekt.....	48
3.4.1. Kodukontor ja teenuste koordineerimine.....	48
3.4.2. Liikumisvalikud ja tagasilöögiefekt.....	49

4. JÄRELDUSED.....	51
4.1. Kaugtöötaja elupind ja kodukontor.....	51
4.2. Kaugtöötaja ja koduümbrus.....	53
4.3. Kaugtöötaja liikumine.....	55
4.4. Uurimistöö piiratus ning edasiarendamise võimalused.....	56
4.5. Kokkuvõte	57
KOKKUVÕTE.....	58
KASUTATUD ALLIKAD.....	60
LISAD.....	67
ABSTRACT.....	69

Sissejuhatus

Kaugtöö on nii mujal maailmas kui ka Eestis oluline ja jääv nähtus. Eesti Panga 2021. aasta tööturu ülevaatest selgub, et Eestis on kaugtöö tegijate osakaal mõnevõrra suurem, kui Euroopa Liidus keskmiselt ja pandeemia ajal kasvas see näitaja veelgi – 20%-lt 2019. aastal 24%-le 2020. aastal (Matsulevitš & Soosaar 2021).

Kaugtöötajate osakaal Eestis on märkimisväärse suurusega, samuti on suurem osa inimestest oma elu jooksul vähemalt korra kaugtööd teinud (Kivistik et al., 2022). Seetõttu olen arvamusel, et kaugtöötajate elustiili ja liikuvuse suhe linnaruumiga on faktorid, mille mõjude kaardistamine on vajalik panus muutustega kohanevate ja jätkusuutlike linnaplaneerimise praktikate arendamisse.

Kaugtöö levikuga kaasnevate positiivsete muutustena on välja toodud autokasutuse ja ummikute vähenemist (Zenkteler et al., 2019), samuti potentsiaalset õhusaastatuse taseme langust (Nilles, 1991). Kitsamas vaates – mis pole aga selle võrra vähem oluline – puudutab kaugtöö üksikindiviidi eraelu sfääre, tuues muutusi suhtlusesse, igapäevastesse harjumustesse ning oma kodu ja tööruumi tunnetusse. Võttes arvesse kõiki kaugtöötajaid, omandavad mainitud muutuste kumulatiivse mõju tulemusel ka need teemad suurt tähtsust meeldiva ning funktsioneeriva linnaruumi loomisel.

Näiteks on uuringute põhjal leitud, et kaugtöötajad eelistavad elada kohalike keskuste läheduses, mis pakuvad neile töötamist hõlbustavaid teenuseid, nagu näiteks kontoritarvete ja koosolekuruumide kasutust *co-working* (kaugtööstööbüroo, ühiskontor) ettevõtete raames. Samuti olid soovitud jalakäijasõbralikud rajoonid ja kodus töötamiseks kohandatud eluruumid. Olulise aspektina mainiti veel võimalusi teiste inimestega suhtlemiseks ja ametialaste sidemete loomiseks oma konkreetsetes elamispiirkonnas, mis vähendaksid sotsiaalse isoleerituse tunnet ning suurendaksid tööalast rahulolu. (Zenkteler et al., 2019)

Sõbraliku ja arvestava linnaruumi planeerimise seisukohast ei tundu need ettepanekud kaugeltki ebapraktilised. Rääkimata sellest, et sidus linnaruum, kus soositakse jalakäijate turvalist ja

meeldivat liikumist ning mitmekesisust pakutavate teenuste osas, teenib lisaks kaugtöötajale ka teisi linnaelanikke.

Eestis pole teadaolevalt veel uuritud, kuidas olemasolev linnaruum kaug- ja hübriidtöötajate elustiili toetab ning millised vajadused jäävad täitmata. Kuna kaugtöötajaid peetakse paiksemaks, kui igapäevaselt pendelrändest osavõtjaid (Lepik, 2023), mängib sellevõrra nende elutegevuse ja olmevajaduste toetamisel kodukontori lähiümbrus märkimisväärsel rolli. Et kaugtöötajate osakaal Eestis (ja Tallinnas) on niivõrd prominentne, usun, et sidusama linnaruumi kujundamise seisukohalt on mõistlik planeerida elamupiirkonnad viisil, mis vastaks muuhulgas ka kodukontoris töötavate inimeste vajadustele. Tihedama ja kaugtöötajatele vajalikke teenuseid pakkuva linnaruumi loomisel oleks võimalik maksimeerida kaugtöötajate iseäralike liikumismustrite positiivseid aspekte ning vähendada sundliikumisi, mis omakorda annaks inimestele võimaluse tarbida endale vajalikke teenuseid lokaalselt ning liikuda nendeni jätkusuutlikke transpordivahendeid kasutades.

Seega soovin analüüsida kaugtöötajate vaatenurgast nende isiklikku elupinda ning kodu lähiümbrust, võttes arvesse ka valimi liikumisharjumusi ning regulaarselt kasutatavaid teenuseid koos nende asukohaga. Lähtun seejuures eeldusest, et isiklik elupind ei pruugi üksinda täita kõiki kaugtöötajatele vajalikke funktsioone ning puudujääkide korvamiseks laiendatakse oma elutegevust kodu lähiümbrusesse. Siinkohal omandavad suurema tähtsuse teenused, mida kaugtöötajad tarbivad – kas need asuvad kodu vahetus läheduses või kaugemal, kuidas teenusepakkuja asukohta liigutakse ning mis põhjused ajendavad kindlat teenust valima. Pööran tähelepanu ka sellele, kuidas kaug- või hübriidtöötajad oma liikumist vastavalt töö- või kodukontoris viibimisele koordineerivad (juhul kui seda teadlikult tehakse). Loodan antud lähenemise kaudu paremini mõtestada, kuidas paindlik töökorraldus muudab töötaja suhestumist ümbritseva ruumiga ning millised arengusuunad ja -vajadused see olemasolevale linnaruumile seab.

Töö eesmärgist lähtuvalt sõnastan järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Millised omadused muudavad isikliku eluruumi ja vahetu koduümbruse kaugtöötaja jaoks atraktiivseks?
- 2) Millised faktorid motiveerivad kaugtöötajat töötama kodus või väljaspool kodu?
- 3) Kuidas valitakse teenuseid ning kuidas need valikud kaugtöötaja liikumist mõjutavad?

Uurimuses analüüsitud materjali kogumiseks viisin läbi 14 poolstruktureeritud süvaintervjuud kaug- ja hübriidtöötajatega Mustamäe linnaosast ning Viimsi vallast. Intervjuudest saadud sisendi analüüsisin kasutades kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit.

Valisin vaadeldavateks piirkondadeks Mustamäe linnaosa ja Viimsi valla seetõttu, et kaugtöö kõrgeim osatähtsus on Harju ja Tartu maakondades (Sõstra & Voolens, 2020). Sel põhjusel näib pealinnast ja selle naabervallast alustamine loogilise esimese sammuna antud teemade kaardistamisel. Valisin vaadeldavateks regioonideks Mustamäe ja Viimsi ka seetõttu, et soovisin kõrvutada kahte eriilmelist piirkonda ning tuua kaugtöötajate kogemuse kaudu kummaski piirkonnas esile nendevahelisi paralleele ja erinevusi, positiivseid aspekte ja probleeme. Selleks näis sobilik võtta vaatluse alla üks kesklinnale küllaltki lähedal asuv tiheda asustuse ning hea ühistranspordiühendusega linnaosa ning kõrvale linna piiril asuv regioon, kuhu kolitakse peamiselt kauni looduse ja rahuliku elukeskkonna pärast.

Uurimistöö koosneb neljast osast – esimeses peatükis avan kaugtöö ning linnaruumi seoste teoreetilise tausta, teises peatükis kirjeldan uurimuse metoodilist raamistikku, seejärel kolmandas peatükis annan ülevaate intervjuumaterjalide analüüsist ja nende tulemustest ning neljandas peatükis toon välja uurimuse tulemused püstitatud uurimisküsimuste kontekstis, mille põhjal teen järeldused ja annan soovitusi kaugtöötajatega arvestava taristu ning linnaruumi planeerimisel vaadeldud piirkondades. Samuti toon järelduste peatükis välja käesoleva uurimistöö piirangud ning ettepanekud edasiarendusteks.

1. Kirjanduse ülevaade

Antud peatükis annan ülevaate uurimistöös kasutatavate teooriate sisust ning toon välja mõned teemaga haakuvad varasemad uuringud, mis annavad aimu käesoleva magistritöö kontekstist. Seega seletan kõigepealt lahti kaug- ja hübriidtöö mõisted, seejärel annan ülevaate kaugtöö praktiseerimisest tervisekriisile eelnevatel aastatel ja selle järgselt. Edasi kirjeldan kodukontoris töötamise oludega seonduvat statistikat ning kaugtöö prognoositud ja realiseerunud mõjusid linnaruumile ja liikuvusele. Võtan uurimisseisu kaardistava peatüki kokku tagasilöögiefekti teooriaga, seletades selle olemust ning seost kaugtöötajate eluviisi ja liikumisharjumuste kumulatiivse mõjuga keskkonnale ja linnaruumile.

1.1. Kaugtöö mõiste

Kaugtööd on väikeste variatsioonidega defineeritud nii seadusandlikes dokumentides kui analüüsides ja raportites. Eestikeelsest terminist annab põhjaliku ülevaate definitsioon Sotsiaalministeeriumi Kaugtöö analüüsis:

“Kaugtöö on töökorraldus, kui töötatakse väljaspool tavapärast töökohta info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) vahendite abil. Kaugtöö iseloomulikud tunnused on arvutite ja sidevahendite kasutamine, et muuta töö tavapärasest asukohta, töötaja väljaspool tööandja ruume töötamise sagedust ja töötajate kasutatavate kaugtöö kohtade arvu. (...) Selline töökorraldus on enam levinud teadmistepõhistel töökohtadel.” (Rünkla & Marksoo, 2022)

Töölepingu seaduses rõhutatakse kaugtöö vabatahtlikkust tööandja ja töötaja vahelise kokkuleppena, Tööinspeksioon täiendab seda klausliga, et kaugtöötamine võib tähendada ka töötamist teises riigis (Tööelu Portaal, 2021).

Inglisekeelses kirjanduses ilmub kaugtöö vastena märksa rohkem termineid, neist enim levinud on *telework* (kaugtöö), *flexible working* (paindlik töö), *home-based working* (kodust töötamine), *remote working* (eemalt töötamine) ja *virtual workplace* (virtuaalne töökoht) (Madsen, 2003).

ILO (Rahvusvaheline Tööorganisatsioon) on andnud enimkasutatud terminitest kirjelduse, millest annan järgnevalt kokkuvõtliku ülevaate. *Remote work* (eemalt töötamine) hõlmab olukordi, kus tööd tehakse väljaspool traditsioonilist töökohta (nt tööandjale kuuluvad kontoriruumid või kliendi omandis olev ruum) ning see on volitatud asjaomase majandusüksuse poolt. Palgatöötajate jaoks tähendab see enamasti töötamist kodus või ühistööruumides (*co-working space*); füüsilisest isikust ettevõtjale tähendab see näiteks töötamist väljaspool nende endi asutatud äripindu või kliendi omandisse kuuluvat pinda, sageli ka kodust töötamist. *Telework*'i (kaugtöö) iseloomustab isiklike elektrooniliste seadmete kasutamine tööülesannete täitmiseks väljaspool nõ traditsioonilist töökohta. See küllaltki laiapõhjaline definitsioon eristub teistest selle poolest, et on rõhutatud IKT seadmete kui töövahendite olulisust. *Working from home, home-based working* (või ka *home office*) ehk kodus töötamine või kodukontor on määratletud kui töö, mida tehakse kas täielikult või osaliselt töötaja enda elukohas, sõltumata töösuhte staatusest. See konkreetne töötamise vorm keskendub töö füüsilisele asukohale töötaja isiklikul elupinnal. (ILO, 2020)

Et täiskohaga kaugtöö kõrval on saanud pea suuremaki tähtsusega praktikaks (Eurofound, 2023 b) ka osalise koormusega kaugtöö, on kasutusse tulnud uue terminina hübriidtöö. Sotsiaalministeeriumi välisriikide kaugtööpraktika ja selle Eestis rakendamise analüüsis defineeritakse hübriidtööd kui osaliselt kontoris ja osaliselt kaugtööna tehtud tööd (Kivistik et al., 2022). Inglisekeelne definitsioon on Eurofound'i töötingimuste ja jätkusuutliku töö uuringus esitatud peaaegu sõna-sõnalt samamoodi (Eurofound, 2023 a).

Eestikeelne töötamist puudutav sõnavara on seega mõnevõrra tagasihoidlikum, kui inglisekeelne, piirdudes enamjaolt kaugtöö ja kodukontoriga, samas kui inglise keeles on erinevate terminitega rõhutatud erinevaid kaugtööga seonduvaid nüansse. See teeb eestikeelsest kaugtööst (ja ka hübriidtööst, mis sõltub kaugtöö mõistest) küll ammendava, kuid tihtipeale segadusttekitava termini, mille tähenduse kohta on liikvel kohati varieeruvad arusaamad.

1.2. Kaugtöö Eestis enne ja pärast tervisekriisi

Ehkki kaugtöö on saanud Eestis laiemas kasutuses osaliseks Covid-19 puhangu järel, on töövorm pakkunud kõneainet juba varemgi. 2009. ja 2015. aastal läbi viidud tööelu-uuringud näitavad, et huvi ja soov kaugtööd teha oli 2010ndate aastate esimeses pooles tõusutrendis. Uuringus küsiti töötajatelt, kas nad on viimase nelja nädala jooksul töötanud kas kodus või mõ kolmandas kohas (kaugtööstööbüroo, raamatukogu jne) ehk väljaspool ettevõtte tööruume, millele vastas jaatavalt 20% töötajatest. Ehkki kahe uuringu vahel olnud ajaperioodi vältel polnud uuringu tulemuste järgi reaalne kaugtöötajate hulk tõusnud, oli huvi selle vastu suurenenud, seda eriti noorte hulgas. (Sotsiaalministeerium, 2017)

Teisalt kirjeldas 2010ndaid aastaid kaugtöö võimaluse kättesaadavuse ebaühtlane jaotumine: Arenguseire Keskuse raporti kohaselt võis olla juhi või eksperdina töötaval inimesel kuni kaheksa korda suurem ligipääs kaugtööle ning neli korda suurem ligipääs ajapaindlikule tööle, kui näiteks müügitööd ja muud füüsilist tööd tegevatel inimestel, kelle hulka satuvad tihtipeale ka noored (Arenguseire Keskus, 2018). Seega võis digipädeval nooremal põlvkonnal olla küll tahe ja valmidus kaugtööd teha, kuid nende töövaldkonnad ja -kogemus seda ei soosinud. Arenguseire Keskuse raporti kohaselt võimaldasid töötajatele paindlikkust kõige sagedamini suured ettevõtted, kuid neid hüvesid võimaldati peamiselt siiski vaid osale töötajatest (juba eelnevalt mainitud juhid ja eksperdid) (Arenguseire Keskus, 2018).

Sotsiaalministeeriumi raport võtab tervisekriisi-eelset aega iseloomustanud olukorra kokku järgnevate sõnadega:

“Kokkuvõtteks võib tööelu-uuringu tulemuste põhjal järeldada, et inimeste soov kaugtöö vormis töötada on aastatega suurenenud, kuid sellise töövormi võimaldamine ei ole vajadusele järele jõudnud. Kaugtöö tegemise kasvuks on lähitulevikus potentsiaali, kuna on olemas lõhe selle vahel, kui palju praegu kaugtöö tegijaid on ja kui palju on töötajaid, kelle tööd saaks potentsiaalselt ka kaugtöö vormis teha, kuid hetkel tööandja seda ei võimalda.” (Rünkla & Marksoo, 2022)

Vahetult enne pandeemia algust oli kaugtöö kui paindliku töökorralduse pakkumine tunnustatud ning ettevõtte jaoks kvaliteedimärgiks saanud. Parima kaugtöö pakkuja märgist on ettevõtetele

jagatud juba aastast 2017. Märgist annab välja Elisa ja Personalijuhtimise Ühing PARE-ga koostööd tegev Targa Töö Ühing. Viimase juhi Ave Laasi sõnul näitasid aja- ja kohapaindliku töö osakaalu kasvu nii uuringud kui ka jätkuv huvi märgisele kandideerimise vastu. “Märgisele kandideerinud ettevõtete rohkus ja mitmekesisus näitab selgelt, et selline töötamise viis on ettevõtetes aina loomupärasem.” rõhutas ka Personalijuhtimise Ühingu PARE juht Kärt Kinnas. 2019. aasta suvel oli kaugtöötaja märgise pälvinud ettevõtete hulgas oli nii avaliku sektori esindajaid, eraettevõtteid kui ka MTÜsid, mainimist väärt on kindlasti ka asjaolu, et selleks hetkeks võimaldati paindlikumat töökorraldust ka ametikohtadel, kus seda varasemalt võimalikuks poleks peetud (nt Häirekeskus). (Postimees, 2019)

2020. aastal toimus seoses COVID-19 pandeemia levikuga nii Eestis kui ka Euroopa Liidus tervikuna hüppeline kaugtöö praktiseerimise kasv, kaugtöö osakaal tõusis võrreldes 2019. aasta seisuga Eestis 19,5 protsendilt 26-le ning 2021. aastal kasv jätkus, tõustes veel 2,3 protsendipunkti võrra. Loomulikuks kaasnähtuseks kaugtöötajate koguarvu tõusule oli kaugtöö ajalise kestuse suurenemine kogu tööaja lõikes. Hübriidtöötajatest tegi 2019. aastal kaugtööd vähemalt poole tööajast 30% kaugtöö tegijatest, 2020. aastaks oli see näitaja kerkunud 60%le ning 2021. aastaks 64%le. Kahe aasta jooksul oli viiekordistunud täiskohaga kaugtööd tegevate töötajate arv. (Rünkla & Marksoo, 2022)

Et vajadus nii töötamine kui ka muu elukorraldus kodustesse tingimustesse ümber suunata tekkis võrdlemisi järsku, kaasnesid sellega omad probleemid. 2022. aasta kaugtöö analüüsi järgi väljendasid rahulolematust oma töövahendite suhtes 16% inimestest ning kaugtöökogemusega üldiselt polnud rahul ligi 19% pandeemia ajal kodus töötavatest palgatöolistest (Rünkla & Marksoo, 2022).

Sellegipoolest andis kriisiolukord kaugtöökogemuse suuremale hulgale inimestele, kui see varasemalt võimalik oleks olnud. Sellega seoses muutusid ka arusaamad ja eelistused töötingimuste ja töö paindlikkuse suhtes ning pandeemia ajal kodukontoris töötajad said töö- ja eraelu balansseerimise osas uusi perspektiive. Kokkuvõttes võib ka kaugtöö analüüsi põhjal järeldada, et ajutise töökorralduse muutumise tulemused on siiski pigem positiivsed – pandeemia edenedes suurenes näiteks 2,4 protsendipunkti võrra nende hõivatute osakaal, kes soovisid

igapäevaselt kodus töötada, samuti vähenes 1,3 protsendipunkti võrra nende inimeste osakaal, kes ei soovinud enam kunagi kodus töötada (Rünkla & Marksoo, 2022).

Ka tervisekriisi möödudes ning nakkusohu langedes võis täheldada, et kaugtöö on tulnud selleks, et jääda. Uute oludega kohanemiseks on riiklikul tasandil töötatud välja kaugtöö üksikasju puudutav seadustik, samuti ka tööohutusnõuded kodukontoris turvaliselt tegutsemiseks (Tööinspektsioon, 2021 a; Tööinspektsioon, 2021 b). Eelkõige tehnoloogiaettevõtted (aga ka teised asutused) vähendavad kontoripindadele tehtavaid kulutusi, suunates töötajaid kodukontorisse (Nguyen, 2024), töötajad sobitavad tööd oma isikliku rutiini järgi ning ettevõtjad loovad uusi, multilokaalset töötamist toetavaid ning tulusaks muutvaid lahendusi (Kütt, 2021). Kaug- ja hübriidtöö kui laialdaselt praktiseeritava töö- ja elustiili viljelemine on suures pildis pidevalt uusi muutusi toov protsess, mille kaugeleulatuvaid mõjusid poleks enne nüüdseks möödunud kriisiolukorda tõenäoliselt osatud ette näha.

Kokkuvõttes näitavad uuringud, et kaugtöö relevantsus oli tõusuteel juba enne COVID-19 puhangut, kannustatuna Eesti kui digiriigi (EIS, 2021; RIA, 2022) tööturu võimalustest ja IKT vahendite arengust. Kui pandeemia eelnevatel aastatel oli kaugtöö siiski enim juhtivatel ametikohtadel töötajate päralt, tõi viiruspuhangu pikalevenimine kaasa vajaduse kohaneda ning suunata kodukontorisse kõik töötajad, kelle puhul see vähegi võimalik oli. Kaugtöövajaduse taandudes jäid aga püsima teadmine, et tegelikult on kaugtööd võimalik teha oodatust rohkematel ametikohtadel ning kasvas ka töötajate teadlikkus antud töövormi omapäradest, tugevatest ja nõrkadest külgedest, mille järel hulk töötajaid soovis ka edaspidi kodukontorisse jääda. Ei saa eitada, et laiema kasutusega ilmnesid ka probleemid, nagu sotsiaalne isoleeritus, töötaja kaugenemine organisatsioonikultuurist ning usaldussuhete küsimus töötaja ja tööandja vahel. Lähiaastatel on neid küsimusi käsitledes jõutud järeldusele, et universaalseimaks lahenduseks on hübriidtöö (Personaliuudised, 2025), mis pakub töötajale paindlikkust nii kaugtöö kui ka tööandja ruumides töötamise näol, vältides samal ajal töötaja täielikku võõrandumist oma tööandja ettevõttest või asutusest.

1.3. Kodukontori kujunemine ja selle mõju töötingimustele

COVID-19 pandeemia mõjul toimunud järsk üleminek kaugtööle tõi esile mitmeid muudatusi töökorralduses ning sellega koos ka eluruumide kasutuses. Paljude töötajate jaoks kolis töökoht ümber isiklikule elupinnale, millest tulenes vajadus kiireteks ümberkorraldusteks, sageli ilma piisava ettevalmistuseta. Käesolevas alapeatükis annan ülevaate, kuidas eluruumide kohandamine kaugtööks toimus ning millised tegurid mõjutavad töötajate rahulolu ja töötingimusi kodukontoris. Samuti käsitlen kodukontori piiranguid ning nende mõju töö- ja pereelu ühitamisele.

Pandeemia alguses muutus aktuaalseks vajadus kiiresti elurume töötamiseks kohandada. Hispaanias läbi viidud uuringu kohaselt puudus enne viiruskriisi 42,2% majapidamistest eraldi tööruum (Cuerdo-Vilches et al., 2021). Tulenevalt liikumiskiirangutest ja nõudest kodus viibida tekkis paljudel inimestel vajadus luua oma elamispinnale töötamiseks sobiv ala. Selle tulemusel kujundasid 38,5% vastanutest eraldi ruumi isiklikuks kodukontoriks, samal ajal kui 19,3% kaugtöötajatest jagasid tööruumi teiste leibkonnaliikmetega või kasutasid seda ka muudeks otstarveteks (Cuerdo-Vilches et al., 2021).

Kodukontori ergonoomilisus ja tehniline varustatus varieeruvad märkimisväärselt, eriti olukorras, kus töötingimused on loodud kiirkorras ja piiratud vahendeid kasutades. Sellistes juhtudel ei pruugi töötingimused tavakontori standarditele vastata, seades ohtu töötajate füüsilise ja vaimse heaolu (Wütschert et al., 2022). Uuringute kohaselt hindas 72,5% vastanutest oma kodukontori töötingimusi küll piisavaks, kuid vaid 25,8% pidasid neid suurepäraseks (Cuerdo-Vilches et al., 2021). Töötajate jaoks olulisimateks aspektideks osutusid päevavalguse olemasolu (53%), ruumi suurus (48,8%) ja sobiv temperatuur (46,1%), oluliste faktoritena mainiti ka mööbli kvaliteeti, tööpinna viimistlust ning ruumi heliisolatsiooni (Cuerdo-Vilches et al., 2021).

Kodukontoris töötamine mõjutab ka töö- ja eraelu vahelist tasakaalu. Ruumilise piiri kadumine töö- ja isikliku elu vahel võib kaasa tuua keskendumisraskusi kodukontoris ning raskusi tööst

„väljalülitumisel“ pärast tööpäeva lõppu. Segajad, nagu majapidamistööd või perekond/lapsed, võivad vähendada töö efektiivsust ning tõsta stressitaset. (Irby, 2014)

Vaatamata probleemidele on kodukontoril ka mitmeid eeliseid. Pendelrände ärajäämine võimaldab töötajatel kasutada vabanenud aega pere ja sõpradega koos veetmiseks, hobidele pühendumiseks või puhkamiseks. Samuti mainitakse kodukontori positiivsete külgedena stressi vähenemist, suuremat kontrolli isikliku tööruumi üle ja kulude kokkuhoidu liiklemise arvelt (Global Workplace Analytics, 2015).

Kuna kõik eluruumid ei sobi kaugtööks, võib esineda vajadus otsida alternatiivseid tööruume kodu lähiümbrusest, näiteks raamatukogusid, kaugtööbüroosid või kohvikuid. Sellised lahendused aitavad kompenseerida kodukontori puudujääke ning toetada töötaja keskendumisvõimet ja heaolu. Töötaja rahulolu mõjutavad muuhulgas tema pereseis, eluruumi omadused ja isiklikud eelistused tööruumi kujundamisel – tegemist on subjektiivsete ja varieeruvate faktoritega, mille seoseid kaugtöötajate liikumisega ma käesolevas uurimistöös inimeste isiklikele kogemustele toetudes lahti mõtestan.

1.4. Kaugtöö eeldatav mõju linnaruumile ja liikuvusele

Et kaugtöötajate arvu järsk kasv tervisekriisi alguses avaldas mõju üldisele liikuvusele, oli selgelt näha hõredama liikluse, tühjavõitu ühistranspordi ja keset päeva õues ilusat ilma nautivate jalutajate näol. Muutused inimeste rutiinses liikumises tõid kaasa ka muutused linnaruumi kasutuses – külastatavus intensiivistus parkides ja rohealadel, samas kui kontoriruumide koondavad piirkonnad jäid tühjaks. Võiks öelda, et kriisi möödudes on liikuvus ja sellega ka ruumikasutus linnas taas stabiliseerunud, linnauurijad on aga olulise kogemuse võrra rikkamad, olles tunnistajaks protsessile, mis nii kinnitas kui ka lükkas ümber mitmeid kaugtöö ja linnaruumi osas tekkinud teooriaid ja oletusi. Järgnevalt annan ülevaate teduskirjanduslikust taustast, nii pandeemia-eelsetest prognoosidest ja uuringutest kui ka järeldustest, mis on jõudnud

meieni aastatel pärast kriisi laabumist, fookusega selle käigus tähelepanu keskmesse kerkinud kodukontoril ja selle mõjudel.

Kaugtöö osakaalu tõusu positiivset mõju pendelrändest tuleneva õhusaastatuse vähendamisel on täheldanud mitmed teadusuuringud. 1988. ja 1999. aasta jooksul Californias kogutud andmete põhjal avastasid Pendyala et al., et kaugtöötamine vähendab märgatavalt (pendel)rännet ning sõidetud kilomeetrite arvu. Päevadel, mil kaugtöötajad kodus töötasid, vähenes sõitudele kulutatav aeg peaaegu 60% ning keskmiselt sõidetud kilomeetrite arv 70% (Pendyala et al., 1991). Sõidetud kilomeetrite arvu vähenemist tänu kaugtöö kasutusele kinnitavad ka teised Ameerika Ühendriikides läbi viidud uurimused – kaugtöö tegemise tõttu vähenes Minnesota osariigis kaugtöötajate autoga läbitud teekond kokku 12 mln km võrra, mis on võrdväärne 678 inimese aastase autosõitude kogupikkusega (Lari, 2012). Seattle'i linnas kogutud 104 kaugtöötaja liikuvusandmete analüüsi tulemusel selgus, et ka kohaliku keskuse lähedus mängib autosõitude vähendamisel olulist rolli: keskustesse koondunud kaugtööliste sõidetud kilomeetrite arv vähenes keskmiselt 54 km võrra (Henderson & Mokhtarian, 1996). Koos autoga läbitud vahemaadele väheneb seega ka autosõidule kulutatud aeg – Kanadas tehtud uuringu tulemused näitavad, et kaugtöö tegemisele üleminek vähendaks ühe inimese päevas keskmiselt pendelrändele kuluvat aega tunni võrra (Mehdi & Morissette, 2021).

Juba 1991. aastal Austraalias ilmunud uuringus kinnitati, et kaugtööl (eriti kui töötatakse kodus) on potentsiaali vähendada liiklusummikuid, õhusaastatust ning energiatarbimist (Glackin et al., 2022, viitab Nilles, 1991 uuringule). Kaugtöö mõjul autokasutuse vähenemist kinnitab ka Rootsis aset leidnud uuring, mis toetub 2011-2016 aastatel kogutud riiklikule liikuvusandmestikule (Elldér, 2020). Õhusaastatuse hulga vähenemist rõhutasid Tenailleau et al. (2021), kelle kinnitusel väheneb keskmise suurusega Euroopa linnas õhku paisatud heitgaaside kogus 0,42% iga 1% kohta, mille võrra kaugtöötajate osakaal elanikkonna hulgas tõuseb. Üleüldiselt pendelrände ja liiklusummikute vähenemist toovad välja veel mitmed uuringud, nende hulgas näiteks nii juba mainitud Zenkteler et al. (2019) kui ka Delventhal et al. (2021).

Niisiis on näha juba 1990ndatest aastatest, et kaugtööd nähti potentsiaalika vahendina autokasutuse ja heitgaaside hulga vähendamisel. Antud teooriat on kinnitanud ka mitmed

hilisemad uuringud, mitmed neist võttes aluseks pandeemiaperioodil toimunud muutused. Ometi pole tänaseks stabiliseerunud kõrge kaugtöö osakaal toonud kaasa lahendusi kõikidele eelnevalt mainitud probleemidele. Pärast laiaulatuslikku kaugtööle ülemineku lainet pandeemiaperioodil ilmneseid tänu töövormi kasutuselevõtu osakaalu tohutule suurenemisele mitmed faktorid, mis varasemalt varjatuks jäid. Liikumisel auto kasuks otsustamisel ning pendeldamisel on mitmeid erinevaid põhjuseid, millest kõik pole seotud vaid töörandega.

Lisaks muutustele liikuvuses ilmes kaugtöö otsese mõjuna ka vajadus ümber kujundada teatud piirkondi linnaruumis. Kõige tugevamalt olid mõjutatud ärikvartalid – büroopindade kasutamise vajaduse järsu langusega kaasnes ka piirkondades töötanud inimestele näiteks toitlustust ja vaba aja veetmise teenuseid pakkunud asutuste klientuuri kahanemine. Tallinna kesklinna ettevõtluskeskkonna uuringu aruandes rõhutatakse vajadust linnakeskuse äritänavate mitmekesistamiseks ning tihendamiseks, et tagada piirkondade elavust ja selle kaudu ka nende konkurentsipüsivust. (Lepik 2023)

Nii-öelda “sõõrikuefekt” (*donut effect*) on täheldatud ka rahvusvahelistes uuringutes, mis toovad selle põhiliste kaasnähtustena välja nii ettevõtete kui ka elanikkonna ümberasumise linna keskusest servaaladele (Ramani & Bloom, 2021) ning selle tulemusena tekkinud kesklinna (äri)kvartalite tühjenemise (Ramani et al., 2024). Lisaks kesklinna funktsioonide ümbersuunamise ja teenuste mitmekesistamisele katsetatakse näiteks Ameerika ühendriikides ka büroopindade alt vabanenud ruumi modifitseerimisega, ehitades neid korterelamuteks ümber (Kingson, 2023).

1.5. Kaugtöö ei tähenda paiksust

Ehkki uuringud on kinnitanud korrelatsiooni kaugtöö osakaalu suurenemise ja autosõitude (ning seega ka liiklusummikute ja heitgaaside koguse) vähenemise vahel, ei ole vaid pendelrände vähendamine siiski terviklikuks lahenduseks osutunud. Osalise ja täiskoormusega kaugtöötajate

seas läbi viidud uuringutest selgub, et põhjused liikumiseks on oodatust komplekssemad ning pendeldamise tingivad peale töötamise veel mitmed faktorid.

1.5.1. Kindla mustrita liikumine

Muutunud liikumisvajaduste ja -harjumuste kumulatiivse mõju autostumisele võtab kokku Arenguseire Keskuse 2021. aasta liikuvuse tuleviku ja arengusuundumuste raport järgnevalt:

“Elamismustrite mõttes on üheks suuremaks liikumisvajadust vähendavaks teguriks kaugtöö ja kaugteenused. Viiruskriis on kiirendanud nende esiletõusu, kuid ebaselge on toimunud muutuste püsivus. Kaugtöö levikuga kaasneb igapäevaste, kindlal ajal ja kindlas suunas toimuvate sundliikumiste vähenemine ning „kindla mustrita“ liikumise osakaalu suhteline kasv.” (Varblane, 2021)

Raportis välja toodud oletusi kinnitab 2023. aastal ilmunud ülevaade viiruskriisi, kaugtöö ja liikuvuse omavahelistest seostest (Anik & Habib, 2023). Võrreldes varasemaid uuringuid ja nende tulemusi, jõuavad autorid järeldusele, et tegelikkuses on kaugtöö mõju autokasutusele vastupidine sellest, mida esialgu eeldati. Uuringud kinnitavad, et kaugtöötajad panustavad pendelrändajatest rohkem aega tegevustele, mis pole otseselt tööga seotud, nagu näiteks hobid ja isiklikud asjaajamised (Asgari et al., 2016). Seega on liikumise eesmärk muutunud, kuid liikumine (ja ka autokasutus) iseenesest ei vähene – pigem vastupidi. Kui kaugtöö tegemine kaotab vajaduse panustada aega kodu ja töökoha vahel liikumisele, kasutavad töötajad oma aeg-ruumilist “eelarvet” selleks, et lubada endale rohkem isikliku väärtusega, “mitte-kohustuslikke” tegevusi, mis aga toovad kaasa suurenenud liikumiste arvu ja autokasutuse. (Anik & Habib, 2023)

Erinevusi kaugtöötajate ja pendelrändajate vahel uurisid ka näiteks Goulias et al., kes võrdlesid 2017. aasta California osariigi liikumisuuringu andmeid 4 168 kaugtöötaja ning 20 280 mitte-kaugtöötaja kohta. Tulemused kinnitasid, et kaugtöötajad toodavad pendelrändajatest rohkem autosõidule kulutatud kilomeetreid. Ehkki kaugtöötajate käikude ja tegevuste mustrid on

pendelrändajate harjumustest nüansirohkemad, leiti uuringu käigus, et kaugtöötajad on muuhulgas rohkem avatud sõidujagamisele. Kokkuvõttes külastavad kaugtöötajad aga rohkem erinevaid asukohti ning kasutavad oma töögraafiku paindlikkust lisaks töötamisele ka muudel otstarvetel (Goulias, Konstadinos et al., 2020). Samu tulemusi andsid ka uurimused Silva ja Melo (2018) ning Zhu et al. (2018) poolt.

Linnauuringuid puudutavas kirjanduses on fenomeni hakatud nimetama *rebound effect*’iks (tagasilöögiefekt). Säärase liikuvuskäitumise mõjude ulatus võib teataval määral kõikuda, olenedes piirkonnast, selle elanike harjumustest ning ka teenuste kättesaadavusest ja inimeste isiklikest harjumustest. Näiteks Kiko et al. (2023) järgi on tööle sõitude kilometraažilt säästetud vahemaa nõ kindla mustrita liikumise tõttu 62%-68% väiksem, samuti on autosõitudele kulutatav aeg tõusnud 74%-st 85%-ni sellest, mis kulus enne igapäevastel pendelrändajatel. Kokkuvõttes osutus uurimuse tulemuseks, et kaugtöötajate liikumist puudutav elustiil on pendelrändajate omast vaid vaevu säästvam – autoga läbitud vahemaad on keskmiselt tänu tagasilöögiefektile vaid 2,5% võrra väiksemad (Kiko et al., 2023). Seega on kõikide liikumise ajendite, sõitmiseks kulutatud aja ning teekonna pikkuse analüüsidest kokku arvestamise tulemusel näha, et kasvuhoonegaaside ja energiakulu poolest on kaugtöö tekitatud kokkuhoid tagasihoidlik kui mitte täiesti olematu (Pigalle, 2024).

1.5.2. Töökohast kaugemale kolimine

Nagu mainitud, võib kaugtöö tegemise võimalus suunata inimesi teisiti liikuma, täpsemalt suurendama oma tööväliseid liikumisi (Asgari et al. 2016; Budnitz et al. 2020; Nikolaeva et al. 2023). Kuid see pole ainuke autokasutust soosiv aspekt. Kaugtöötamise võimalus teeb töötaja jaoks vähendatud transpordikulutuste tõttu kättesaadavamaks ka valiku kolida linnast välja või töökohast kaugemale (de Vos et al. 2018), viimast rõhutab ka Pigalle (2024).

Üldiselt näitavad uuringud, et mitmes asukohas töötamine ja paindlikud töötingimused käivad käsikäes keskmiselt pikema pendelrände teekonnaga, mis omakorda seostub töökohast kaugemal asuva elamispaiga ja valglinnastumisega. Osaliselt kodukontoris töötajate jaoks on CO2 heide

seotud tööle liikumisega – ehkki teekond võetakse ette harvem, on sõidetud vahemaad see-eest pikemad. Samuti on kaugtöötajatel tendents valida elukoht keskustest ja ärikvartalitest kaugemale, mille otseseks tulemuseks on suurem sõltuvus autost ning pikemad töörande distantsid. (Cerqueira et al., 2020)

Kaugtöötamine ning sellega seonduvad liikumisvalikud on äärmiselt individuaalsed ning sõltuvad üksikindiviidi päevakavast ja sihtkohtade valikust, nende valikute tagajärjed aga avaldavad märkimisväärset mõju nii linna kui ka selle ümbruse kujunemisele (Anik & Habib, 2023). Arvestades seda, kui märkimisväärset mõju tagasilöögiefekt avaldab, on põhiliseks küsimuseks, kuidas seda efekti vähendada ehk maksimeerida kaugtööga kaasnevaid positiivseid aspekte liiklusele ja õhusaaste tasemele ning samal ajal vähendada liigset autokasutust. Kiko et al. järelduste põhjal on tagasilöögiefekti mõju vähendamiseks efektiivsed poliitilised meetmed, mis seavad piiranguid autokasutusele ning suunavad säästvale liikuvusele üleminekule – näiteks teelõikude maksustamine ning autotee arvelt rohkem ruumi eraldamine ühistranspordi ja kergliikluse jaoks (2023). Samas uuringus toodi välja tõsiasi, et kui elamurajoonid on planeeritud viisil, mis toob poed, restoranid, koolid ja puhkealad kodule lähemale (nt jalgsikäigu kaugusele), siis oleks kaugtöötajatel ka rohkem põhjust tööpäeva jooksul oma kodu lähedale jääda või liikuda vajalikku sihtkohta selleks autot kasutamata (Kiko et al., 2023).

2. Uurimuse metoodika

Siinkohal tutvustan meetodeid, mida kasutasin analüüsitava materjali kogumiseks uurimistöö valmimisel. Protsessi kirjeldamiseks annan ülevaate valimist ning selle koostamise põhimõtetest, samuti uurimisviisi ja andmete analüüsimise meetodist, põhjendades enda valikuid kindlate lähenemisviiside kasutamisel ja nende seost oma uurimisteedega.

2.1. Valimist ja selle koostamisest

Annan lühidalt ülevaate käesoleva uuringu valimi eripäradest ning selle koostamise põhimõtetest. Et tegemist on kvalitatiivse uuringuga, mis keskendub eelkõige kaugtöötajate isiklikele kogemustele oma tööviisi, liikumisharjumuste ning teenuste kasutamisel, seadsin ka valimit kitsendavateks kriteeriumiteks vaid kaugtöö tegemise ning elukoha piirkonna – Mustamäe ja Viimsi. Kaugtöötamise kriteeriumi juures oli oluline selle osakaal (kas osalise või täiskoormusega kaugtöö), osalise koormusega kaugtöötamise minimaalseks määraks valisin ühe päeva nädalas. Selles osas oli argumendiks subjektiivne eeldus, et nädala lõikes vähemalt ühe korra kaugtöö tegemisega arvestamine on piisavalt tihti korduv motiiv inimese elukorralduses, et avaldada mõjusid ka ülejäänud harjumustele ja rutiinile.

Uuringus võimaldasin osaleda ka inimestel, kes olid teatud ajahetkel kaugtööd teinud ning selle kestel elanud määratletud piirkondades. Intervjuu tegemise hetkel ei pidanud inimene tingimata nendele kriteeriumitele vastama, kui tal oli võimalik toetuda mälu järgi oma varasematele kogemustele. Seega osalesid uuringus kaks intervjuueeritavat, kellest üks hetkel kaugtööd ei teinud ning teine viibis välismaal ent mõlemad olid viimase poole aasta jooksul kriteeriumitele vastanud ning avaldasid kavatsust ka lähitulevikus Tallinnas kaugtööd teha.

Uurimuses osalenud esimesed intervjuueeritavad värbasin kohalike Facebook'i gruppide kaudu (Mustamäe kogukond, Mustamäe teataja, Randverelased, Viimsikeskne jne), lisaks veel Facebook'i grupist Linnad ja liikuvus. Kohalike gruppide kasutamine tagas valimi teatava

variatiivsuse ning (minu kui värbaja poolt) objektiivsuse – suhtlesin kõigiga, kes üleskutse vastu huvi üles näitasid ning osalemise soovi väljendasid. Ehkki olen teadlik, et sotsiaalmeedia gruppide kasutamine annab juba iseenesest ligipääsu teataval määral kallutatud valimile (eriti näiteks Linnad ja liikuvus grupi puhul, mille liikmeteks on üldjuhul linnaruumi ja selle ümber käivast diskussioonist huvitatud inimesed), eeldas tegelikult juba vabatahtlike intervjueeritavate värbamine seda, et inimestel on osalemiseks teatavad motiivid, kõige tõenäolisemalt vähemalt huvi linnakeskkonna vastu. Et mitte piiritleda valimit ainult sotsiaalmeediagruppide liikmetega, kasutasin intervjueeritavate leidmiseks ka lumepallimeetodit, ehkki kohalikud grupid jäid kokkuvõttes põhiliseks viisiks, mille kaudu enamiku huvilistega ühenduse leidsin.

Valim, milleks on 14 kaugtöötajat, koosneb suuremalt jaolt noortest ja keskealistest inimestest (mis ühtib uuringute kohaselt ligikaudu ka kaugtöö tegijate demograafiaga (Rünkla & Marksoo, 2022)). Intervjueeritavad jaotuvad vaadeldavate piirkondade vahel ebaühtlaselt, ülekaaluga Mustamäe poole – nimelt 14st osalenust üheksa elavad Mustamäel ning viis vastajat Viimsis. 14st intervjueeritavast on 13 inimest palgatöölised ning üks töötab ettevõtjana. Lisaks teeb suurem osa intervjueeritavatest kaugtööd osalise koormusega – 12 inimest töötavad kodukontoris mõningate varieeruvustega mõned päevad nädalas ning kaks inimest teevad (mõningate eranditega) kaugtööd täiskohaga. Samuti on peaaegu kõigi vastajate puhul paindliku töökorralduse osas tegu tööandja initsiatiiviga ning kodukontori võimaluse kasutamise osakaal muutunud seoses tervisekriisiga. Üks vastaja tõi kodukontori kasutamise põhjusena välja tööandja asumise teises riigis ning üks vastaja, kes tegutseb eraettevõtjana, selgitas oma valikut töötada kodus põhiliselt ajakokkuhoiu ja efektiivsuse tõttu.

Ülevaatliku profiili uurimuse valimist olen koondanud järgnevasse tabelisse:

Nimi (pseudonüüm)	Elukoht	Töökoht	Kodukontori osakaal (nädala lõikes)	Elupinna jagamine	Laps(ed)
Ruth	Mustamäe	Kesklinn	~1 päev	Jah	Jah
Markus	Mustamäe	Lasnamäe	Kokkuleppeline, enamjaolt	Ei	Ei

			kodukontor		
Liis	Viimsi	Kesklinn	1 päev	Jah	Jah
Nora	Viimsi	Kristiine	~3 päeva	Jah	Jah
Viktoria	Mustamäe	Põhja-Tallinn	2 päeva	Jah	Ei
Martin	Viimsi	Kesklinn	3 päeva	Jah	Jah
Johannes	Mustamäe	Kesklinn	Kokkuleppeline, enamjaolt kodukontor	Ei	Ei
Mari	Mustamäe	Lasnamäe	~2 päeva	Jah	Ei
Cecilia	Mustamäe	Pirita	~1 päev	Jah	Ei
Katrin	Viimsi	Täisajaga kodukontoris	5 päeva (aeg-ajalt klientidega kohtumised Tallinnas)	Jah	Jah
Krõõt	Mustamäe	Täisajaga kodukontoris	5 päeva	Jah	Ei
Kairi	Mustamäe	Lasnamäe	2 päeva	Jah	Jah
Hiis	Mustamäe	Kesklinn	1 päev	Jah	Ei
Jaanika	Viimsi	Kesklinn	1 päev	Jah	Jah

Tõin vastanute puhul välja mõningad tegurid, mis uuritud valdkonnas olulisteks mõjutajateks osutusid. Seejuures rõhutan veelkord, et elukoht ning kaugtöö osakaal olid ainukesed kriteeriumid, mille alusel uuringus osalejad värvati. Siiski tahaksin täpsustada veel mõned aspektid, mis intervjuude tegemise ning analüüsimise käigus osutusid kõige rohkem vastanute harjumusi, liikuvust ja kodukodukontori korraldust suunavateks mõjuteguriteks. Kokkuvõtlikult puudutas elupinna jagamine ja/või laste olemasolu suuresti seda, kuidas intervjueeritavad oma kodukontori tingimustega rahul olid; töökoha asukoht (kaugus kodust) ning laste olemasolu suunas mitmete intervjueeritavate sõnul nende regulaarset liikumist. Seega soovitan lugejal tööd sirvides neid atribuute silmas pidada ning vajadusel naasta uurimuse analüüsiosa lugedes tabelis antud andmete juurde.

2.2. Uurimismeetodi valik

Uurimistöös kasutan kvalitatiivseid meetodeid, sest soovin uurida teemat, mis puudutab inimeste igapäevaelu ja liikuvust linnaruumis kaug- või hübriidtöötajana. Uurimuse tulemusena selgub subjektiivsem teadmine sellest, millist elupinda ja linnaruumi kaug- või hübriidtöötaja eelistab ning kuidas need arvamused ja hoiakud on tingitud isiklikust elupinnast ja kodustest oludest. Samuti annab uurimistöö ülevaate sihtgrupi liikumisharjumustest ning teenuste valimise põhimõtetest – jällegi on tegu puhtalt kvalitatiivsete andmetega.

Teadmiste kogumiseks viisin läbi 14 poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu tüüp limiteerib valimi mahu – suurem valim muutuks tõenäoliselt raskemini hoomatavaks, teisalt aga annab poolstruktureeritud intervjuu võimaluse intervjueeritaval rõhutada aspekte, mis talle endale olulisemana näivad ning anda edasi täiendavaid teadmisi, mida intervjuu koostaja ise kas oluliseks pidada või märgata ei osanud. Jällegi, arvestades teema subjektiivsust, on poolstruktureeritud intervjuud kasutades võimalik seda subjektiivsust kõige paremini hallata ja muuta see uurimuse tugevuseks (Kalmus et al., 2015). Teisalt soovisin iga intervjueeritava puhul katta kindlaid võtmeteemasid, nagu näiteks nende elupind, koduümbrus, liikuvus ja teenused, seetõttu vajab intervjuu formaat aga kerget raamistikku, mis hoidis intervjueeritava informatsiooni kogumise käigus nii-öelda õigel kursil (Bryman, 2001/2012).

Intervjueeritavate hulga väiksuse tõttu kasutasin eesmärgistatud valimit (*purposive sampling*) (Bryman, 2001/2012). Intervjueeritavad jagunevad elukoha järgi kaheks grupiks – vaatlesin kaugtöötajaid elukohaga Mustamäel või Viimsis ning kaugtöö osakaalu põhjal nende töökorralduses. Uurimus ei taotle representatiivsust ega üldistatavust (Kalmus et al., 2015), seega ei limiteerinud ma oma valimit ka rohkemate kriteeriumite alusel.

Kogutud intervjuud transkribeerisin, kasutades tekstiks.ee tarkvara (Olev, Alumäe 2022) ning seejärel viisin läbi kvalitatiivse sisuanalüüsi. Antud meetod sobib kaugtöö ja linnaruumi uurimiseks inimese igapäevaelu kontekstis selle “tundlikkuse ja täpsuse” tõttu, selle tulemusel jäävad alles teksti sisurikkus ja nüansid (Kalmus et al., 2015).

Süvaintervjuude kogumine toimus 2025. aasta märtsis, aprillis ja maikuus, 14st intervjuust kaheksa toimusid kohvikus, kolm intervjuueeritava töökohas ning kolm intervjuueeritavate endi soovil veebis (põhjusteks näiteks intervjuueeritava tihe graafik või viibimine välismaal). Kõik intervjuueeritavad on teadlikud sellest, et uurimistöös on tagatud nende anonüümsus ning neil on õigus uurimusest omal soovil taanduda. Anonüümsuse tagamiseks on antud osalejatele pseudonüüm, millega uurimuses nende sisendile viidatakse.

Intervjuude transkriptsioonid koostasid võimalikult toimunud vestluse lähedaselt ehk hoidusin sõnastuse muutmisest ning tõin tekstis välja kohad, mida intervjuueeritav rõhutas (vastavad sõnad paksemas kirjas (**bold**)) ning reaktsioonid, nagu näiteks kätežestid, hääled ja naer (nurksulgudes [naer]). Samuti olen nurksulgudega märkinud intervjuutekstis enda lisandused intervjuueeritavate väljaütlemiste paremaks mõistmiseks antud kontekstides.

3. Uurimuse tulemused ja analüüs

Peatükis avan intervjuumaterjalidele rakendatud kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused neljas osas – esimeses alapeatükis on keskmes kaugtöötajate isiklik elupind, teises koduümbrus, kolmandas valimi liikuvus ning neljandas alapeatükis vaatlen varasemalt analüüsitud informatsiooni tagasilöögi efekti (rebound effect) teooria kontekstis. Seejuures keskendun uuringus osalenud inimeste isiklike kogemusele kaugtöötajana neid ümbritsevas ruumis, jõudes arvamuste, harjumuste ja hoiakute kaudu põhjusteni, miks kindlaid töötingimusi eelistatakse, kuidas (osalise koormusega) kaugtöötajana oma liikumist koordineeritakse ning mis põhjustel ka teatud transpordiviise kasutatakse. Annan ka ülevaate sellest, kas antud sisendis oli võimalik tuvastada viiteid tagasilöögiefektile.

3.1. Kodukontor kui osa elupinnast

“Selge on see, et kaug- või hübriid töö võib suurendada tööga rahulolu ning pere- ja tööelu tasakaalu. Aga samahästi võib see neid ka vähendada. Kõik oleneb lõpuks inimese iseloomust, harjumustest ja kodustest oludest.” (Himma, 2024; autori rõhutus)

Uuringus osalenute juures tekkis selge jaotus esmalt elupinna tüübi järgi – Mustamäe elanikud elavad korterites (ühe- kuni kolmetoalised) ning Viimsi elanikud elavad (valdavalt avatud planeeringuga) eramajades. Säärane jagunemine pole tohutult üllatav, arvestades piirkondade elamupindade tüüpilist jaotumist ning üldstatult ka inimeste eesmärgi ühte või teise piirkonda kolimisel. Selgitaksin siinkohal lähemalt kõigepealt seda, millistes tingimustes uuringus osalenud inimesed kodukontoris töötavad, milline on selleks eraldatud ruum ja varustus, samuti ruumi jagamisest. Edasi annan ülevaate nende enda hinnangust oma kodukontori-situatsioonile ning aspektidest, millega töötajad rahul on ja mida soovitakse muuta. Seejärel teen ülevaatliku teemakokkuvõtte ning ettepanekud saadud informatsiooni põhjal.

3.1.1. Töö- ja pereelu ühildamine?

Intervjuude põhjal selgus, et uuringus osalenud kaugtöötajate hulgas omavad isiklikul elupinnal kodukontori jaoks spetsiaalselt eraldatud ruumi vähesed inimesed. Töötajad, kellel oli võimalus töötada uksega suletavas eraldi kontoriruumis, hindasid oma koduseid töötingimusi endale meelepäraseks:

“(.) mul on kodukontori jaoks üsna head tingimused, et alustuseks on näiteks eraldi kabinetiruum olemas. (...) vajadusel saab ukse kinni panna ja täiesti normaalsed töötingimused on olemas.” (Martin)

“Meil on siin oma eramaja, siis kunagi sai ehitatud eraldi aiamaja, selline 19-ruudune väike majakene ja see ongi nüüd minu kodukontor, nii et see on sihuke väga pikaajaline unistus ja lõpuks see nüüd siis eelmise aasta augustis sai valmis. (...) Kodukontori vaates täna on 100 protsenti, ma olen väga rahul selles mõttes, et see on täpselt selline, nagu ma soovisin ja ise ta disainisin, et selline ta mul on, kõik vajadused ta rahuldab.” (Katrin)

Rohkem levinud variandiks osutus aga kontorinurk – eraldi töölaud koos tehnilise varustusega kas magamistoas või elutoas. Suurem osa vastajatest, kellel eraldi (kontori)ruumi töötamiseks polnud ning kes oma kodu kas kaaslase ja/või perega jagas, mainis, et töötamiseks eraldatud (uksega) ruum parandaks nende töötingimusi:

“Meil on eramaja, selline suht pisike, 160 ruutu, kui ma ei eksi; hästi avatud planeeringuga. Et kui kogu pere on kodus, siis tegelikult kodukontor on keeruline. (...) Üksinda kodus, päeva ajal on super. Suhteliselt jah, avatud planeering, et ei ole sellist oma kontorinurka, kus panna uks kinni ja vaikselt olla.” (Liis)

“(.) kindlasti nagu noh, kindlasti oleks mugavam, kui on täiesti eraldi ruum ja ma ei tea, eriti kui mu elukaaslane näiteks on kodus, ma saan olla ikkagi tööasju teha ja olla vähem nagu mõjutatud (..).” (Krõõt)

“(.) oleneb nagu elukaaslase sellest graafikust ka, et kui tema kodus on, siis ma pigem ei tee kodus tööd, et nagu mul oleks sihuke see fookus, sest meil on küll nagu eraldi kontorituba, aga seal ei ole ust. Ja siis ei saa nagu mingeid kõnesid või asju väga nagu normaalselt teha.” (Cecilia)

Uksega eraldatud ruumis töötamise võimalust hindavad eriti lapsevanemad. Fakti, et elukaaslase või pere toimetused ja nendega kaasnevad hääled töötamiseks parimat õhkkonda ei loo, tõid välja praktiliselt kõik vastajad, kes oma elupinda teiste leibkonnaliikmetega jagavad:

“(..) kui mul oleks nagu avatud ruumis kontor ja mu laps parasjagu kodus oleks, siis ma ei saaks teha oma kõnesid, mul tuleks kogu aeg mingisugune sõber sinna kõnesse kaasa. Et ei oleks nagu nii piiritletud. Me oleme lapsele ka öelnud, et kui emme on arvuti taga, uks on kinni, et siis emme teeb tööd. Aga et kui seda ust seal vahel ei oleks, siis oleks lapsele ka väga raske seletada, et ära nüüd sega, sest et emme teeb tööd.” (Ruth)

“Kunagi jah, algusepoole, kui oli see, et tõesti elasime ühes majas, aga ukсед vahelt kinni ei käinud ja oligi lapsega vaja kodus olla või siis mõlemad [abikaasaga] olid mingil põhjusel kodus, siis ausalt öeldes samas ruumis, kus mõlemad räägivad telefoniga või on koosolekutel, oli hästi keeruline. (...) Mingil hetkel hakkas ka abikaasa väga palju kodus töötama, mis tähendas, et ta oli väga lähedal ja neil on väga palju kõnesid või noh, tal on peamiselt kõned, minul on peamiselt koosolekud. Siis me rääkisime üksteisest üle ja see on hästi kurnav (..).” (Katrin)

Rõhutati eraldi ruumi olulisust, mis aitaks tegeleda oma tööülesannete, kõnede ja koosolekutega ka need tunnid tööpäeva lõpus, mil kodus enam üksi ei olda. Mõned kaugtöötajad mainisid, et suurema osa tööpäevast on võimalik kodukontoris efektiivselt töötada just tänu sellele, et teised pereliikmed on tööl, koolis ja lasteaias.

Ehkki suuremalt jaolt eelistatakse vaiksesse keskkonda eraldumise võimalust, selgitas näiteks aastaid avatud kontoris töötanud Kairi, et teda koduste mõningane elutegevus ei häiri, ehkki tema kodukontori nurk asub elutoas, kus aeg-ajalt liigutakse:

“Ma olen tegelikult harjunud avatud kontoris töötama, et ma olen oma, praktiliselt oma kogu tööelu töötanud avatud kontoris. (...) Praegu on meil [tööl] 10 inimest korraga [ruumis], tihtilugu nad räägivad klientidega ka veel. Mul ei ole nagu oma kabinetti kui sellist kunagi olnud. See võib-olla mängib ka rolli kodukontoris, et ma lihtsalt ei lase häirida end sellest, et kui lapsed seal on.” (Kairi)

Leebemate tähelepanu kõrvalejuhtijatega tuleb harjumuse toel toime ka Krõõt, kes seletab, et on kodukontorit harrastanud sellisel kujul juba enne praeguse tööandja juures töötama asumist:

“Ma tegin enne, enne kui ma seal tööle hakkasin, ka magistri, pidin seda õppima välismaal, aga Covid tuli peale, nii et ma olen küll väga harjunud tegelikult selle kaugtöö ja kodukontoriga. (..) Päris paljud inimesed küsivad ka, et kuidas sa töötad elutoas, et kas sa ei taha lihtsalt diivani peale visata ja nii edasi. Et ma ise tunnen, et ma suudan nagu ära eraldada, et see on üks koht, kus ma töötan. Et puhkehetk on siis diivani peal, ma tegelikult väga tihti kui ma töötan, ma ei liigu oma arvutiga ringi, et mul on ikkagi üks koht, kus ma olen. Kuidagi lihtsalt see mingi hetk jäi sisse ja ma arvan, et see aitas nagu kuidagi.” (Krõõt)

Seega on konkreetse kontoriruumi puudumisel abiks see, kui elukorraldus võimaldab olla kodukontoripäeval oma elupinnal üksinda. Samuti on teatud tingimustel võimalik toime tulla kas harjumuse ja keskendumisvõime toel või tõmmates oma kontorinurga ja ülejäänud ruumi vahele sirmi.

Märkimisväärseks aspektiks osutusid ka ruumilise ja mõttelise eraldatuse olemasolu või selle puudumine. Arenguseire Keskuse eksperdid on tõstatanud küsimuse, kas paindliku töö puhul on tegemist privileegiga või võib töövorm osutuda kaugtöötaja jaoks hoopis kahjulikuks. Juba 2018. aastal koostatud töötajasõbraliku paindlikkuse uuringu tulemused näitavad, et “kaugtöö tegijad muretsevad vabal ajal tööasjade pärast neli korda sagedamini ning teevad vabal ajal tööd viis korda sagedamini” (Arenguseire Keskus, 2018). Teema tõid eraldi välja ka intervjueeritavad, kellel oli üks osa kas magamis- või elutoast kontorinurgaks muudetud. “Minu jaoks on alati minu tuba, minu magamistuba olnud ala, kus ma puhkan,” ütleb näiteks Mari, kes vältis kodus töötamist põhiliselt just sellel põhjusel, et vaimselt töötamise ja puhkamise aega ja kohta lahus hoida. Seetõttu eelistas ta ka kodukontoripäevadel mõnes alternatiivses kohas – näiteks kohvikus – tööd teha. Mitmeti toodi välja, et kontorinurk eluruumis võib töömõtteid tekitada:

“Võib-olla üks naljakas asi, mis ma olen tähele pannud, on see, et mind häirib, kui ma olen näiteks diivani peal ja mul nagu töönurgas tuli põleb. Et selle valgusega, ma tahan tule kuskile [mujale] panna, et ma ei näeks seda töönurka (..)” (Krõõt)

“(..) ma tahaks, et see magamistuba oleks ikkagi selline chill, selline rahulik, et sul ei teki nagu töömõtteid, aga paratamatult, kui sa näed seal töölauda ja seda *setup*’i, et siis paratamatult tekivad mingid töömõtteid pähe või tahaks mehega rääkida õhtul just tööst, sest et see laud ja kõik see tuletub nagu meelde. (..) varem võib-olla see oli isegi suurem probleem, et kui mul olid mingid väga pingelised perioodid [tööl], et siis seda lihtsalt ei saanud nagu välja lülitada.” (Ruth)

“Tegelikult ma viimasel ajal on avastanud seda, et ma pigem, meil on nagu selline kõõgisaareke, et ma pigem teen kodukontorit seal või isegi diivanil, sest et ma ei taha magamistuppa enam väga seda tööd tuua. Et ma tegin alles enda toa ümber ja peale seda ma olen nagu tundnud seda võib-olla mingit energia muutust ka seal toas või hakanud rohkem mõtlema, et see ei ole tegelikult minu jaoks hea, kui ma segan töö ja une sellesama toaga kuidagi ära.” (Hiis)

Seega näib paindlikkuse uuringus tõstatatud küsimus äärmiselt asjakohane – ehkki inimeste eelistused ja taluvuse piirid on erinevad, ei tasu alahinnata õhkõrnade piiride olulisust, mis töö- ja eraelu sfääride vahel hõljuvad.

3.1.2 Tööülesanded ja kodutööd

Eelnevalt mainisid vastajad, et aeg-ajalt võivad töömõtted ka vaba aja hetkedesse üle kanduda ning lõõgastumist ja perega aja veetmist segada. Teisalt töid mitmed kaugtöötajad välja ka seda, et hoopis kodused toimetused tuletavad ennast meelde hetkedel, mil soovitakse tegelikult tööle keskenduda:

“(..) kodus olles mõtled ikka, et ma ei tea, koristaks vahepeal või käiks poes või... et nagu sihuke võib-olla vabam nagu, ei tunne seda pinget, et on konkreetset tööaeg, et nagu need piirid on natuke võib-olla ära kustunud. Okei, et oma peas oled ikkagi nagu **kodus**, nii-öelda töö.” (Viktoria)

“Iseenesest üks vahel mõtled ikka, et noh, tegelikult võiks nagu teha mingeid muid asju ja niimoodi. Et vahel ma ei tea, pesu pesta või nõud masinast välja võtta, et üks selliseid asju tuleb ette küll (..).” (Ruth)

“Tööl ei ole neid segavaid faktoreid nii palju. Kodus on niiviisi, et võivad lapsed midagi tahta või abikaasa midagi küsida. Meil on kass, siis vahepeal vaatan, et oih, kass on kuskil kinni jäänud, tuleb teda päästma minna, sellised x-asjad. Argipäeva-asjad hakkavad tööasju segama natuke.” (Jaanika)

Ehkki kodus tekkivaid tööväliseid lisaülesandeid toodi pigem välja negatiivses kontekstis tööülesannetele keskendumise katkestajatena, mainisid näiteks Nora ja Kairi koduseid toimetusi positiivses võtmes kui produktiivseid võimalusi töötamises paus teha ning hetkeks mõtted mujale juhtida:

“(..) kui on nagu suvine aeg ja ma satun olema oma maamajas, siis ma küll lähen teen silmapausid ja panen õues pesu kuivama või pikutan (..)”. (Kairi)

“Miks ma teinekord just kodukontorit teen? (..) Pühapäeva õhtul jõuad kuskilt tagasi, ütleme. Sul on mingi hunnik musta pesu ja siis ma esmaspäeval ei viitsi kontoris minna, sest ma saan kodukontori kõrvalt selle kõik ju ära teha, onju, et ma ei pea seda õhtusse lükkama. Just et hommikul paned arvuti lahti, hakkad tööle ja paned masina pesema, vahepeal klapid kõrva või suvel eriti võib midagi vahepeal aias natuke teha, teed mingi silmapuhkamise pausi, lähed riisud natuke, teed [tööd] edasi.” (Nora)

Suhtumine töö- ja koduste ülesannete segunemisse on seega individuaalne. Erinevus tuleb aga sellest, kas otsustatakse teadlikult teha töötamisse paus või tekitavad kodus nähtud asjad alateadlikult mõtteid paralleelsetest tegevustest, millele on tarvis aega pühendada. Jällegi saaks olla asjakohaseks lahenduseks eraldi töötamise ruum, kus segajad silma alla ei satu ning inimesel on lihtsam omada kontrolli selle üle, millal ta oma vaimsest töösfäärist lahkub ja kodusesse siseneb.

3.1.3. Kodukontori sisustamine

Kodukontoris töötamise hõlbustamiseks olid mitmed vastajad varustanud oma kodu kontorimööbli ning tehniliste tarvikutega. Seejuures esines korrelatsioon kodukontori varustatuse taseme ja kaugtöö tegemise osakaalu vahel. Näiteks Cecilia ning Liis töötavad kodukontoris korra nädalas ning pole seetõttu ka endale tehnilist lisavarustust koju hankinud. Intervjueeritavad planeerivad sel põhjusel ka oma tööülesanded nõnda, et näiteks tabelite ja graafikutega tegelemine jääks päevadele, mil käiakse kontoris kohal, sest kodune (tehniline) varustus (enamasti sülearvuti) ei võimalda tööülesannete täitmist niivõrd sujuvalt, kui tööandja poolt pakutud kontoripinnal:

“(..) kodukontoris on väike sülearvuti ekraan, töö juures on kaks suurt lauamonitori. Et see on ikkagi suur-suur erinevus. Kui on kaks monitori, siis sa harjud sellega nii kergesti ära, et siis on selle arvutiga teatud tegevusi keeruline teha.” (Liis)

“Kui näiteks mul on mingisugune, ma ei tea, Excel'iga mingit majandamist, siis ma pigem teen kontoris, sest ma saan nagu kahe ekraani peal vaadata, saan isegi kolmanda lahti teha. Et saab nagu paremini seal majandada sellega.” (Cecilia)

“Kui mul on vaja mingit sellist nagu analüüsi poolt või midagi sellist teha, siis ma pigem eelistan kontoris minna, et seal on mul suur ekraan.” (Nora)

Teisalt ei nähta tehnilistes puudujääkides erilist probleemi, kui kodukontoris töötatakse osalise koormusega ning on võimalik teatud ülesanded vastavalt kontoris või kodukontoris viibimisele ära jaotada.

Martin ja Markus, kes töötavad kodukontoris suurema osa ajast, väitsid, et on oma kodukontoriga väga rahul just sellepärast, et nad on teadlikult hankinud sinna sobiva mööbli ning vajalikud tehnilised vahendid:

“Ruum on olemas, noh, ma olen ise siin juba varem hankinud suure monitori ja printeri ja muud asjad nagu on olemas ja nii-öelda olude poolest ei ole mul mingit vahet, kas ma olen kontoris või kodukontoris, kõik asjad saan tehtud.” (Martin)

“(.) mul näiteks on reguleeritav laud, et ma saan püsti olla ja töötada näiteks. Tool on mul kalli raha eest ostetud ja väga hea, monitoridega sama lugu tegelikult. See kindlasti aitab, et mul on kaks monitori ees. Kuna mul on IT töö, siis see on väga vajalik.” (Markus)

Martin, kes on kodukontoris töötanud juba mitmeid aastaid ning erinevate tööandjate alluvuses, tõi välja, et on säärase töökorraldusega niivõrd harjunud, et on just sellepärast muutnud oma kodused töötamise olud mugavaks – ta on kindel, et soovib kaugtööd ka edaspidi teha ning on investeerinud oma töötingimustesse just selle mõttega. Markus ja Johannes mainisid samuti varustuse kvaliteeti kui olulist aspekti oma kodukontori sujuva toimimise tagamiseks.

Seda, et tööandja nende kodukontori sisseseadmist (osaliselt) rahastanud oleks – näiteks katnud ergonoomilise mööbli ja/või tehnilise varustuse kulud – tõi välja paar vastajat, kuid valimi hulgas oli tegemist siiski vähem levinud hüvega.

“Tööandja ei võimaldanud nii-öelda seda kodukontorit, kui, ma täpselt ei tea, kuidas need seadused on, aga nagu ametlikuna, et tööandja nagu maksaks kinni ka mingi monitori ja tooli, sellist asja ei olnud. Mul oli suht tavaline tool, mitte selline, et arvutitool või kontoritool, lihtsalt tavaline tool seljatoega ja ilma käepidemeteta, väga tavaline laud ja siis mul oli enda monitor, mis mul tollel perioodil oli (...). Ja tegelikult rohkem mingit luksust ei olnud.” (Mari)

Mari soovis, et tööandja oleks kodukontori sisseseadmist toetanud, kuna initsiatiiv kodukontoris töötada tuli osaliselt just ülemuse poolt, kuid antud võimalust siiski ei pakutud. Selle teema juures tõstatuvad küsimused töötingimuste ning tööetika osas, mis näib rahvusvahelistel firmadel suurem prioriteet olevat (kodukontori mööbli ja varustuse finantseerimist mainisid Krõõt ja Johannes, kes mõlemad töötavad mitmes riigis tegutsevas ettevõttes).

Kodukontori sisustuse ja varustuse osas esines selge korrelatsioon selle vahel, kui tihti kodukontoris töötatakse (või plaanitakse töötada). Ehk suurema kodukontoris töötamise osakaalu puhul panustati rohkem ressursse oma tingimuste parandamisse. Mitu intervjuueeritavat mainis ka seda, et ehkki hetkel on nad väikse kodukontoris töötamise osakaaluga oma tingimustes rahul, kaaluksid nad kindlasti oma koduste töötingimuste muutmist, kui kodus töötamise osakaal peaks suurenema. Kodukontori kujundamisest räägivad oma uuringus Zenkteler et al. (2019), millest selgub, et 40% kodus töötavatest inimestest kujundasid ühe eluruumi spetsiaalselt töötegemiseks ümber ning vaid 15% kodus töötavatest osalejatest ei loonud endale kodus kindlat töötamise kohta. Kusjuures näib säärane jaotus ka siinkohal pädev – ehkki kõigil vastajatel pole kindlat kontorivarustusega eraldi tuba või nurka, mainisid vaid paar vastajat seda, et neil puudub üks kindel koht, kus nad kodus tööd teevad. Ehkki võimalus oma elamises mööblit ümber tõsta ning aegajalt sülearvutiga näiteks aeda või rõdule kolida omab vastajate sõnul teatavat võlu, eelistab enamik neist siiski ühte kindlat punkti oma elupinnal, kus on nende jaoks “töötamise koht”, ka siis, kui selleks osutubki lihtsalt üks kindel iste söögilaua taga.

3.1.4. Kokkuvõte

Kõige silmapaistvamalt eristub kodukontori-teemadest ruumilise jaotuse aspekt – üldiselt ei soovita oma töö- ja kodust elu samasse ruumi kokku panna. Ka vaimsel tasandil töömõtetest

eraldumine on uuringute kinnitusel lihtsam, kui töötamine ning eraelu on mingil määral füüsiliselt eraldatud. Teisalt tulevad selles aspektis mängu inimeste isiklikud kogemused ja harjumused, isikliku ruumi olemasolu ning selle jagamise küsimused ja teiste elupinnal toimetavate inimeste päevakava, harjumused ning temperament. Seega julgen spekuloida, et uusarenduste kavandamise puhul ei tuleks kahjuks pöörata tähelepanu ka väikese, vajadusel kontoriks muudetava lisaruumi olemasolu tagamisele. Eraldi ruum töötamiseks oli oluline enamikule vastajatest, kelle hinnangul on töötamiseks mõeldud ruum üks põhilisi vajadusi, mis suurema koormusega kaugtööd tehes efektiivsuse ja mugavuse tagab. Tänapäeva tööturul, kus (osaline) kodukontori variandi pakkumine tööandja poolt on paindlikkuse ja kaasaegse töökeskkonna märgiks, ei näe ma põhjust, miks uute elupindade arendamisel ei peaks paindliku töö suurt osakaalu arvesse võtma ning sellele vastavalt pakkuma ka ruumilisi lahendusi, mis kaugtöö tegemist toetaksid. Kokkuvõttes on igal ostjal-üürnikul võimalik oma äranägemise järgi väikest lisaruumi ka muul otstarbel kasutada, kui kodus töötamisel nende elus kohta ei ole. Samuti tõstatub küsimus tööandja rolli osas oma kaugtöötajatele heade töötingimuste tagamisel ehk mil määral peaks kaugtööd soosiv tööandja rahastama oma töötaja kodukontori sisustamist. Siinkohal arvan, et tasub võtta eeskuju rahvusvahelistest ettevõtetest, kes oma töötajate heaolusse tõsiselt suhtuvad ning lähtuda põhimõttest, et kui töötaja viibib (eriti kui tegemist on tööandja initsiatiiviga) kodukontoris poole tööajast või rohkem, siis tagada talle ka vastavad vahendid heade töötingimuste tagamiseks.

3.2. Kodukontorist välja astudes

Annan peatüki raames ülevaate sellest, kuidas intervjuueeritavad suhestuvad oma koduümbrusega, kas ja milliseid alternatiivseid tööruume lisaks kodukontorile kasutatakse ning kuidas on seotud kaugtöötajate töövälised käigud paindliku töökorraldusega.

Avasin uurimistöö kirjanduse ülevaate peatükis kaugtööga seotud liikumise tagamaid ning seda, kuidas paindlik töökorraldus võimaldab töötajatel liikuda spontaansemalt. Säärane elukorraldus võib üksikisiku seisukohalt muuta elu lihtsamaks ning vabastada varasemalt pendelrände kulunud aega näiteks isiklike hobidega tegelemiseks. Mündi teiseks küljeks võib aga uuringute

kohaselt olla autokasutuse suurenemine ja rohkem sõite ning selle tulemusena omakorda suurenenud kasvuhoonegaaside hulk atmosfääris ja autostumine linnaruumis (ehk nn tagasilöögi efekt). Kuidas aga mõjutab (osaline) kodukontoris töötamine töötajate jaoks nende isiklike liikumisi? Mis põhjustel liigutakse ning kuidas on need liikumised töökorraldusega seotud? Annan selles peatükis ka ülevaate valimi kommentaaridest oma liikumisharjumuste ja -põhjuste kohta.

3.2.1. Kolmandad kohad

Rääkides kodukontorist ei saa selle mõiste piires välistada, et töötatakse veel mujal peale koduruumide. Seetõttu kommenteerisid intervjuueeritavad paindliku töö puhul ka oma kohaelistusi.

Vastajatest oli Krõõt ainus, kes mainis kaugtööbüroo kasutamist – sedagi üksnes siis, kui tal oli tööreisi tõttu vaja kontoripinda mõnes teises riigis kasutada:

“Ma arvan, et jah, kui ma reisin, siis minna sinna on minu jaoks turvaline valik, sest ma tean, et neil on hea internet, neil on ruumi, valgust, mis iganes. Kui ma Eestis olen, siis ta tundub täpselt vastupidi (...).” (Krõõt)

Siinkohal mängib tõenäoliselt rolli ka statistika – kaugtööbüroode peamiseks kasutajateks on vabakutselised inimesed ja ettevõtjad, kes moodustavad kokku peaaegu 60% alternatiivset tööruumi pakkuvate ettevõtete klientuurist (Bishop, 2023). Kuna uurimuse valim koosneb peamiselt palgatöötajatest, võib see olla üheks põhjuseks, miks nende hulgas kaugtööbüroode kasutamine niivõrd levinud polnud.

Mustamäel elavatest noortest tõid Mari ja Krõõt välja TalTechi ühe meeldiva kohana, kus tööd teha ja keskenduda. Ülikool pakub selleks mitmeid erinevaid võimalusi, näiteks eraldi nõ kontorite ala, mida kasutas Mari:

“(...) ülikoolis on ka selline hea nagu mõnus produktiivne keskkond.” (Mari)

TalTechi, mis on Mustamäele lähim ülikooli kampus, kiidab ka Krõõt, kes suundus sinna töötama oma kodu remondi ajaks:

“Mul hästi lähedal on ka TalTechi raamatukogu, mis on ka väga mõnus koht tegelikult töötamise jaoks, siis kui ma nagu süvenema pidin.” (Krõõt)

Ülikooli ruumide kasutamine võib teataval määral mõjuda siiski eksklusiivsena inimestele, kes pole tudengid või konkreetse kõrgkooli vilistlased. Teisalt on vähemalt ülikooli juurde kuuluv raamatukogu enamasti avatud ka laiemale kasutajaskonnale ning pakub mõnel juhul (nt Tallinna Ülikool) ka võimalust (tasuta) broneerida ruume koosolekute pidamiseks ja vaikselt omaette keskendumiseks. Neid võimalusi kasutades on võimalik ka näiteks veebis toimuvaid koosolekuid ja kõnesid teha ilma teisi lugejaid-külastajaid segamata.

Aeg-ajalt kohvikus töötamise tõid intervjuudes välja Johannes, Mari, Martin ja Nora. Seejuures Viimsis elavad Martin ja Nora satuvad kohvikusse tööd tegema enamasti juhuslikult: “(..) näiteks mingi *a la* kahe kliendi kohtumise vahel ei hakka kontorisse/koju tagasi tulema, siis teeb kuskilt kohvikust” selgitab Martin. Nora see-eest satub kohvikusse pigem aega parajaks tegema, näiteks kui oma lapsele autoga järgi tuleb. Sellistes olukordades tegeleb ta vahel ka mõne kiire tööülesandega.

Sihilikult lähevad kohvikusse tööd tegema Mari ja Johannes – mõlemad on noored, kellele meeldib aeg-ajalt uusi kohti katsetada. Kohviku orgaaniline melu võib isegi keskendumisele kaasa aidata:

“Mind alateadlikult hoiab nagu *accountable* see, et, kui teised inimesed on ruumis. Ma väga naudin kohvikutes töötamist, see on *my jam*. Aga selle jaoks lihtsalt peab olema natukene rikkam, et seda ei tohi tihedalt lubada (..)” (Mari)

“Aeg-ajalt mulle meeldib mingeid uusi kohvikuid uurida, et need on nagu niisugused *cool*’id. Aga siis ma ei julge siin avalikku võrku ühendada, ma lähen telefoni pealt.” (Johannes)

Turvalisuse küsimus on aktuaalne ka Cecilia ja Kairi jaoks, kes avalikku internetivõrku tundlike andmetega töötamise tõttu kasutada ei tohi. Tänu mõningatele tehnilistele abivahenditele see

probleem kõiki ei morjenda (Johannes), üle õla piiluvate kohvitajate eest kaitseb aga kodukontor siiski kõige paremini. Nagu mainis ka Mari, võib pidev kohvikus töötamine kulukaks osutuda – sarnaselt spetsiaalsetele büroopinna rendiga tegelevatele ettevõtetele on ka kohvikus vaja laua hõivamise eest vähemalt mingi summa maksta.

Idee kohvikus töötamisest ja reaalsus võivad lõppkokkuvõttes üksteisest erineda. Oma seisukohta seletab Krõõt järgnevalt:

“Kui ma Tallinna saan, siis mind ei tõmba väga kuskile mujale (...). Kuigi jah, idee kuskil Telliskivis töötamisest või kuskil lähedal kohvikus olemisest on hea, aga ma ise olen näinud, et ma pigem töötan kodus ikkagi. (...) Mis mul nagu kodus puudu on? Ma tean, et mul on kodus internet, ma tean, et mul on kõik asjad, ma ei unusta oma laadijat maha jne, et siis see tundub vastupidi, nagu sihuke ekstra.” (Krõõt)

Sama põhjust rõhutab ka Hiis:

“Ma tean, et see oleks kindlasti võimalik kuskil kohvikus teha, kuid kuna ma tunnen, et mul on kodus nagu päris hea set up olemas, siis ma teen kodust.” (Hiis)

Alternatiivse töötamise kohana mainiti veel maakodu. Mitmed vastajad kasutasid reedest kodukontoripäeva selleks, et nädalavahetuseks teise sihtkohta liikuda ning jääda sinna natuke kauemaks. Isikliku maakodu kasutamist kodukontorina (eriti suvel) tõid välja Nora, Viktoria ja Kairi. Teine, pisut regulaarsem põhjus linnast välja liikumiseks on pere külastamine, mida teevad Cecilia ja Hiis peaaegu iganädalaselt. Mainiti ka välismaal töötamist, kas osaliselt puhkusereisi ajast või konkreetselt tööreisi ajal.

Kodu kui töötegemise koha eelistamine näib olevat kerges korrelatsioonis kaugtöö osakaalu mahuga. Cecilia, Hiis, Liis ja Ruth, kes töötavad kodukontoris ühe päeva nädalas, andsid mõista, et kuigi nende kodukontori juures leiduvad omad puudused, ei tundu üheks päevaks kusagile mujale töötama minek kodus töötamisest mugavam. Oma rolli mängib ka vahemaa – Viimsis elavad Jaanika, Nora ja Katrin näevad kodukontoripäeva võimalusena olla rahulikumas keskkonnas ning liikumisele kuluvat aega kokku hoida. Ümberpööratud variant sellest mustrist

võiks olla vajadusel kõikjalt töötamine, mida aeg-ajalt harrastavad Markus ja Johannes: “Rongis teen, bussis teen, tööle sõites vahel teen, absoluutselt vahet pole.”

Samuti esines töötamise asukoha mõningast varieerimist inimeste puhul, kellel polnud kindlaid kodukontoripäevi tööandjaga kokku lepitud ehk kelle graafik oli vähem regulaarne ja fikseeritud kui näiteks igal nädalal ühel kindlal päeval kodukontoris töötajate puhul. Kui kodukontoris olemise päevaks on regulaarselt planeeritud linnast välja liikumine (Cecilia, Hiis) või mõni teine rutiinne tegevus, nagu trenn (Ruth, Kairi), oli ka vähem tõenäoline, et vastaja spontaanselt mõnda kolmandasse kohta liiguks.

Ehkki kaugtööstööbürood ei kasutanud järjepidevalt minu valimist praktiliselt ükski inimene, ei tahaks ma siiski alahinnata selle võimaluse olemasolu. Kasutajakogemuse puudumine ei tähenda, et asi iseenesest oleks ebaoluline. Krõõt, kellel on nendega isiklik kokkupuude, kommenteerib kaugtööstööbüroode potentsiaali järgnevalt:

“Kui ma olen rääkinud paari tuttavaga, kes kasutab või on kasutanud neid *co-working space* Tallinnas, siis mulle tundub, et väga tihti on see loogilisem rohkem kasutada näiteks neil, kellel on pere või kellel on kodus hästi palju segavaid faktoreid, et siis pigem on vaja sealt eemale saada.” (Krõõt)

Kaugtööstööbüroo võib osutuda heaks lahenduseks ka juhul, kui kodune tehniline varustus või internetiühendus pole töötamiseks piisavalt heal tasemel. Suurem osa neist koondub aga Tallinna kesklinna kanti, mis pole abiks inimestele, kes elavad linnakeskusest kaugemal ning vajaksid paremat tööpinda just oma kodu lähedal.

Kokkuvõttes oli valimi raames üldine seisukoht see, et kodukontorist pigem eemale ei kiputa. Mari, kelle tööandja kontor asus kodust kaugel ning kes nentis, et tema kodukontori tingimused pole just kõige paremad, otsis kõige rohkem alternatiivset tööruumi. Kaheks vastandlikuks näiteks kujunesid Viimsis elav Katrin ning Mustamäel elav Johannes, kes mõlemad olid endale meelepärased kodukontori tingimused loonud ning tundsid selles osas suurt rahulolu. See-eest kui Katrin eelistaski töötada peamiselt ainult oma sisseseatud kodukontoris, siis Johannes oli avatud rohkem ringi liikumisele, uute kohtade katsetamisele ning vajadusel töötama ka kohtades,

mis just kõige rohkem keskendumist ei soosi (nt ühistransport). Pigem jäi mulje, et noored, kel puuduvad perekondlikud kohustused, tajuvad oma ajalist ressursi teisiti ning on oma prioriteetide ja teatava sõltumatuse tõttu valmis rohkem aega liikumisele ja asukoha vahetamisele pühendama.

3.2.2. Kodukontor ja liikumine koduümbruses

Mis puudutab kontoris või kodukontoris töötamist, siis mainisid nii mõnedki intervjuueeritavad, et on vastavalt konkreetsele töökohale integreerinud erinevaid tegevusi ja liikumisi oma päevakavasse. Igal nädalal rutiinselt korduvaid käike, mida ühendatakse kas kodukontori või kesklinnas käimisega, mainisid näiteks Ruth ja Liis:

“Kuna sellel ühel päeval nädalas ma teen keset päeva trenni, siis on hea, et mul on see võimalus olemas, et ma lihtsalt jään koju ja teen kodus tööd.” (Ruth)

“Miks mul just on see neljapäev [kodukontoripäev]? See ongi seotud minu liikumisega sellel päeval, või noh, ütleme õhtul. Ma osalen trennis, mis toimub mu töökohas ja algab õhtul vahel pool seitse, vahel pool kaheksa. Ja kui olla siis juba enne üheksat [hommikul] tööl, siis minu jaoks see tööpäev siinsamas läheb väga pikaks, sest ma lõpetangi siin, kas kaheksa, pool üheksa või üheksa. Et see on siis 12 tundi töökohas, (...) ma oleks lihtsalt siin liiga pikalt ühes samas majas ja ruumis.” (Liis)

Hobide pärast on oma liikumist koordineerinud ka Cecilia, Hiis ja Nora:

“No näiteks ongi kooriproov see, mille ma olen ühendanud, kuna mul see tööle minemise teekond jääb täpselt nagu sama samasse trajektoori, siis mul on mugavam nagu töölt minna otse kooriproovi, mitte nagu enne koju ja siis hakata nagu sealt liiklema.” (Cecilia)

“Kuna mu hobid enamjaolt on seotud kesklinnaga, nagu näiteks kooris käimine, siis ma proovin nagu klapitada alati nii, et ma ei tee kodukontoripäeva see päev, kui on koor. Et pigem just jätan nii vähe kui võimalik selleks päevaks, mil ma olen kodus tööl.” (Hiis)

“Näiteks juba, miks ma kolmapäeviti üldiselt käin kontoris, sest et mul on kolmapäeviti trenn täpselt seal linnaosas, kus mul on töökoht. Kodust ma ei viitsiks sinna sõita, aga siis ma täpselt tulen hommikul kontorisse, sealt otse trenni. Või kui on veel sellised

spordiasjad, ma tean, et esmaspäeva õhtuti on orienteerumine seal linnaosas, siis ma lähengi kontorisse, et oleks mugavam otse minna.” (Nora)

Mõne vastaja puhul olenesid kodukontori kasutamise osakaal ja konkreetsed päevad näiteks töökaaslastest või käesolevatest projektidest, seega polnud neil ka kindlat rutiini välja kujunenud. Martin ja Katrin mainisid vastavalt vajadusele tööalast liikumist klientidega kohtumiseks, mida seoti ka muude tegevustega (lõunatamine, laste transportimine jne). Markus ja Johannes mainisid trenni tegemise planeerimist vastavalt oma tööalase liikumisega, kasutades kodukontoris olemise ajal spordivõimalusi oma kodu lähedal.

Kodu lähedal asuvate baasteenuste seast tõsteti kõige rohkem esile toidupoodi. Poe kauguse ning hinnangu antud olukorrale tõid välja praktiliselt kõik intervjuueeritavad:

“Viimsis on meil kõik poed kenasti esindatud, seal on Rimid ja Selverid ja muud ühes kohas.” (Martin)

“(.) nüüd aasta, tegelikult alles aasta tagasi, ehitati pood sinna meie lähedale, varem polnud Randveres toidukauplust. Ja see on väga okei toidukauplus, ta on küll noh, väiksema valikuga, võib-olla kui siin linnas, aga sa saad kõik sealt kätte. Et mul on 500 meetrit kõndida ja ma saan ikkagi poodi, ei pea sõitma kuhugi kaugele, et see on nagu minu jaoks hästi oluline.” (Nora)

“Pluss meile ehitati nüüd siia toidupood, mis on samuti 800 meetrit, mida meil varasemalt ei olnud. Et täna nagu ei oska siin küll mitte midagi rohkem tahta (..)” (Katrin)

“Meil kodu ümber on küll kõik asjad olemas, (..) poed on meil ka mingi lähimad ongi 10 minuti raadiuses ja tegelikult meil on isegi kui võtame, no ütleme mingi 10 minutit, siis meil on nii Selver, Coop, Rimi, Lidl, kõik on olemas. Ja tegelikult sisuliselt 15 minutit on Maxima. Et meil on kõik valikud seal olemas.” (Ruth)

“(.) ja nagu ikka, noh, poed on piisavalt palju tavaliselt ümbruses, et poed on ka nagu lähedal. Kindlasti teadvustatakse seda, ma arvan, Tallinna linnas ei ole vaja nagu liiga palju muretseda selle asja pärast.” (Mari)

Lisaks igapäevaste olmevajaduste kergele kättesaadavusele pidasid valimisse kuuluvad kaugtöötajad oluliseks ka rekreatsioonivõimaluse või roheala lähedust oma kodule.

“Me elame väga seal Männi pargi lähedal ja Männi park on tegelikult väga ilusaks tehtud. Isegi talvel on seal väga kena valgustus ja tore koht, kus olla.” (Krõõt)

“Väga oluline on loodus ja et see, et ongi looduse keskel. Et kõnnin ühele poole 200 meetrit, on meri ja kõnnin teisele poole 300 meetrit, on mets ja looduskaitseala, kus siis saab igal hetkel minna jalutama.” (Katrin)

“Aga muidu on kodu juures ka parditiigi park. Seal on see Mustamäe silt ja palju rahvast alati. Aga samas ta on nagu nunnu, suht hästi hooldatud (..). See on hubane ja ma käin seal tihti jalutamas.” (Hiis)

Toitlustust ja rekreatsiooni/trennitemise võimalusi peeti funktsionaalse koduümbruse juures üldjuhul kõige olulisemaks ning hea kesklinnaga ühendatuse korral olid mitmed vastajad nende baasteenustega rahul. Seega, kui kodu lähedal on olemas baasvajadustele vastavad teenused (toitlustus, rekreatsioon), pole kaugtöötajal otseselt põhjust kodukontoripäeval nende teenuste tarbimiseks oma koduümbrusest kaugemale liikuda – tulemusena säästetakse nii aega kui ka energiaressursse.

3.2.3. Teenuste valimine ja töökoht

Mõned teenused, mida kaugtöötajad regulaarselt kasutavad, valitakse sihilikult nende hulgast, mida pakutakse töökoha lähedal. Selleks leidub mitmeid erinevaid põhjuseid – näiteks ei pruugi kodu lähiümbruses lihtsalt soovitud teenusepakkujaid leida (probleemi esines näiteks Viimsi elanike puhul) või mängivad teenuse asukoha mugavusest olulisemat rolli teised kriteeriumid, mis liikumise ajakulu ja mugavuse üle trumpavad.

Kindla teenuse valimisel mängisid peamist rolli kolm kriteeriumit: asukoht, kvaliteet ja isiklik side. Enamasti nentisid vastajad, et otsus kindlat teenust regulaarselt kasutada langetati mingi kombinatsiooni põhjal nendest kolmest faktorist, erinevate intervjuueeritavate jaoks mängisid aga mõned tingimused olulisemat rolli, kui teiste jaoks.

Enda hinnangul valisid puhtalt asukoha järgi (Mustamäel) oma teenustepakkujad näiteks Markus, Viktoria ja Kairi. Viktoria tõi peamise põhjusena selle valiku juures välja ajakulu vältimise:

“Kui ma igapäevaselt liigun, see ühistranspordiga liikumine võtab ka nii palju aega tegelikult, siis tahaks, et põhiasjad oleks ikka kodu lähedal võimalikult.” (Viktoria)

“(.) isiklik side peab ka olema, aga ma ikkagi valin, et mul oleks lihtne [asukohta liikuda].” (Kairi)

Teenuste puhul pidas näiteks Katrin kõige olulisemaks faktoriks kvaliteeti ent ütles ka seda, et on meelega valinud ainult kodule lähimas keskses (Viimsis) tegutsevate teenusepakkujate hulgast:

“Põhiliselt ikkagi kõik on Viimsis kuni laste trennideni välja, ma ei vali teenuseid kuskile mujale, et pigem me proovime alati leida siin sees, mis siin variandid on. Ja no, veel parem, kui see on selles samas asukohas, näiteks siis lapsel lasteaias, koolilapsel seal koolis, et see on nagu kõige parem variant, aga kui see variant lapsele ei sobi või ei meeldi, et noh, siis järgmine valik on kindlasti Viimsi, mitte kuskil kaugemal.” (Katrin)

Jällegi on suurimaks argumendiks ajakulu. “Sellise elustiili juures nagu minul on, ma ei ole võimeline olema taksojuht lastele,” lisab Katrin.

Alati pole kodu lähedal sobiva teenuse leidmine siiski nii lihtne. Näiteks juuksuri leidmist kommenteerib järgnevalt Hiis:

“Kui ma käin juuksuris, siis ma käin kesklinnas, sest ma ei tea muud väga midagi. Kui ma alguses kolisin ja vaatasin Maps’ist näiteks asju, siis nagu panin sinna otsingusse “juuksur”. Ja tegelikult ei ole väga tulemusi kodukandi juures, kuigi ma eeldasin, et ma tulen linna, et siis siin on nagu iga nurga peal miskit onju.” (Hiis)

Iluteenuste otsimist kesklinna piirkonnast mainisid mitu vastajat. Lisaks põhjusele, et sinna on töökohast lihtne minna, ilmnisid ka mitmetahulised arvamused ja seisukohad kohalike pakkujate osas:

“Ma kindlasti ei tarbi teenuseid ainult Mustamäel. Mul kindlasti ei ole alati oluline, et mul on kõik nii lähedal kui võimalik, et pigem see valik vist on see, mis on oluline. (...) Millegipärast see on nii imelik näide, aga mul oleks naljakas minna Mustamäe

juuksurisse ja ma isegi ei oska sulle öelda, miks. Et võib-olla on lihtsalt mingi, kas see on stigma või midagi sisse jäänud.” (Krõõt)

“Minu jaoks natuke see visuaal mängib ka rolli. Et Mustamäel kipub ikka olema see, et on vanad lagunenud hooned, siis on mingid vanad ärapleekinud kulunud sildid ja siis ma mõtlen, et ma ei tea, mis teenust seal pakutakse, onju. Et nagu sellepärast võib-olla mingid asjad jäävadki natukene kodust kaugemale, et lihtsalt ei julge nagu usaldada selle nii-öelda brändi välimuse pealt.” (Cecilia)

Usaldus kindla teenusepakkuja külastamiseks võib tekkida ka läbi isikliku sideme. Jällegi osutusid põhiliselt iluteenused valdkonnaks, mille osas valikuid põhjalikult kaaluti. Kairi mainis selles kontekstis ka trenni. Märkimisväärtset lojaalsust väljendati just oma juuksuri suhtes:

“Juuksur on mul juba aastaid tuttav ja tema juures ma käin nii kaua, kui ta elab. Ja mind isegi ei huvita, kui ta läheks kuskile, isegi Lasnamäele. Võib-olla ma natukene mõtleksin, aga ma oleksin valmis selle tripi ette võtma, sest ma tean nagu, et ta teab, mis ma vajan.” (Ruth)

“Mul oligi seesama juuksur, kelle juurest ma nüüd jälle käin. Ta vahepeal koliski Tallinnast ära, ta oli Tallinnast viis aastat ära, siis ma paaniliselt otsisin uue, leidsin soovitude järgi uue armsa juuksuri, kes oli veel Viimsi kandis (...). Ja siis tema lõpetas üldsegi töö (...). Siis ma olin niimoodi täiesti, mis ma nüüd teen, onju, kuhu ma nüüd lähen. Aga siis õnneks mul see eelmine juuksur kolis Tallinna tagasi, nii et täna on väga hästi.” (Nora)

Samas varieeruvad eelistused inimeseti ning kohati on prioriteedid erinevad. Samuti rõhutati siiski, et ehkki usaldus teenusepakkuja suhtes on oluline mõne kindla teenuse puhul, ei suhtuta niivõrd valivalt neisse kõigisse. “Hambaarst pole minu jaoks nii isiklik touch, et ma temaga teab kuhu kaasa koliksin,” tõdeb näiteks Nora. Prioriteetide ümbermõtestamist kommenteerib ka Jaanika:

“Praegu mul on päris hea seis, et mul hetkel juuksur ja küünetehnik on mõlemad väga head, ma olen hinnaga rahul, ma olen tulemusega rahul ja ma olen asukohaga ka rahul. Mõlemad asuvad kesklinna kandis, nii et ma saan peale tööpäeva kohe lihtsalt minna sinna. Logistiliselt on hästi. Vahepeal oli mul küünetehnik, kes tegi väga head tööd, aga ta asus Õismäel. (...) kuna ta iga poole aasta tagant hinda tõstma hakkas, siis mingist piirist ma otsustasin, et okei, ma otsin endale uue.” (Jaanika)

Huvitava aspektina selgus, et kuigi osa vastajatest otsib teenuseid kodu ja/või töökoha lähedalt, võib asukoha mugavusest olulisemaks osutuda näiteks tutvusringkonna või Interneti kaudu leviv informatsioon. Huvipakkuvate teenuste kohta infot vastavalt asukohale ja kvaliteedile saadakse erinevatest allikatest, mitmed vastajad tõid seejuures välja tuttavate soovitused kui usaldusväärse informatsiooniallika. Suusõnalise informatsiooni liikumise olulisust rõhutasid näiteks Ruth, Mari, Krõõt ja Hiis. Samuti mainisid selles kontekstis internetist leitatavat informatsiooni Hiis, Cecilia ja Krõõt.

Kokkuvõttes ei pruugi ka pendelrändajatest paiksemad kaugtöötajad alati kasutada teenuseid, mis tingimata kodu lähedal asuvad. Selles osas mängivad rolli nii pakutavad võimalused, teenusepakkuja kuvand või maine ning logistiline ühildumine muude liikumistega. Samuti sõltub valik inimese ajalistest ressurssidest ning valmidusest kuhugi liikuda. Teema võtab Mari kokku näiteks järgnevate sõnadega:

“Asukoht ei mängi rolli, kuniks see on Tallinna piires ühistranspordiga ka normaalselt kättesaadav. Pigem mängib rolli see, jah, nii-öelda emotsionaalne side ja võib-olla arvamus, mis mul on, mingi side on nagu ettevõttega näiteks või positiivne emotsioon. Ja kvaliteet.” (Mari)

Samuti koorus vestluste käigus välja tõsiasi, et alati ei soovitagi oma kodu ümbrusesse suurt teenuste hulka, sest nendega käib paratamatult kaasas ka klientuur. Mugavusteenuste arvelt satuksid ohtu rekreatiivsed hüved, mida pakub näiteks vaikne ja looduslähedane koduümbrus. Seda aspekti rõhutasid Liis ja Jaanika, kes tõdesid, et on valmis ise teenuste tarbimiseks kaugemale liikuma ning soovivad oma kodukandis rohkem rahu ja vaikust nautida. “Kui ma tahan linnamelu, siis ma võin linna minna,” kommenteerib Jaanika.

3.3. Modaalne jaotus ja infrastruktuur

Töökorraldusest seatud liikumisvajadus ning sellega ühenduses olev teenuste kättesaadavus kas töökoha või kodukontori läheduses on tekitanud erinevaid huvitavaid liikumismustreid, millest

osa võis näha eelmises peatükis. Siinkohal liigun edasi liikumise moodidele ning annan ülevaate põhjustest, miks kindlaid liikumisviise kasutatakse ja mis neid valikuid mõjutavad.

3.3.1. Viimsi elanikud

Liikumisviiside valikus joonistused asulapõhised erinevused väga konkreetselt välja – kui Mustamäe elanike peamiseks liikumisviisiks oli ühistransport (ehkki viis vastajat mainis oma leibkonnas auto olemasolu), siis Viimsi kaugtöötajate peamiseks liikumisvahendiks oli kõigi vastanute puhul auto. Seejuures hindavad Viimsis elavad Jaanika, Martin ja Liis seda eelkõige mugavusest tingitud valikuks:

“Selles mõttes jah, mul tegelikult ei oleks mingisugust, argumenti nüüd öelda, et ma peaks autoga käima, see on ainult mugavus lihtsalt.” (Martin)

“(..) see koht, kus meie elame, meie oleme hästi bussi lähedal. (...) auto on ikka mugavus.” (Liis)

“Kui ta [buss] käiks tihedamini, ma ei sõidaks ikkagi temaga, autoga on ikkagi mugavam. Siis ma saangi, kas on tööl vaja või on spontaanselt vaja kuskile minna, midagi teha või poes käia või midagi viia-tuua.” (Jaanika)

Sarnaselt Jaanikale toob ka Katrin välja töö seose autokasutusega: “mina ikkagi kasutan autot, sest juba see töö nõuab autot (..)”. Tegutsedes ettevõtjana, mängib tema jaoks olulist rolli ka ajakulu, mida auto kasutamine mingil määral vähendada aitab.

Ühistranspordi kasutamise juures mainiti valikute vähesust ning hõredat graafikut:

“Bussid käivad väga harva, see on nüüd küll tõsi. Bussid käivad kehvasti, et hästi palju pead arvestama. Või siis tulema jala [kaugemal asuva linnaliinide bussipeatuseni]”. (Liis)

“Ütleme nii, et hommikusel tiptunnil käib see buss, Harjumaa buss kuskil pooletunniste vahedega, see on nagu isegi okei juba. Aga kui natukenegi hiljem tahad minna, või ka kasvõi õhtul tahad tulla näiteks bussiga linna, siis on kohati mingi kahetunnised augud seal vahepeal. Ja noh, kui sul mingi teater või mingi asi hakkab kell seitse peale, näiteks

sa saad, sul on kaks varianti, kas sa jõuad linna kell kuus või sa jõuad kell kaheksa linna, siis on nagu see, et noh, et millega sa lähed, sa valid ikka takso või auto.” (Martin)

“Ja just lapse liikumise osas on, miks ma väga palju tegelikult otsustan käia kontoris, sest et laps läheb trenni ja tunni aja pärast ei tule mitte ühtegi bussi. Need bussid käivad nii harva. (...) Ja siis ma lihtsalt puhtalt selle pärast käin kontoris ja siis kontorist lähen trenni ja siis lähen lapsele trenni järgi, et ta kiiremini koju saaks. Et see logistika, see bussi logistika, see on nagu päris, päris õudne.” (Nora)

“Aga noh, busside liikumine on muidugi minu jaoks kahtlane, et ma ei tea, Viimsisse ma sõidan autoga 10 minutit, aga laps kinno sõidab 40 minutit, et siis ta kogu aeg kolistab kõik väiksed külad läbi, see on minu jaoks täiesti absurd.” (Katrin)

Samuti mainisid nii Martin kui ka Nora busside saabumise kattumist:

“Jah, sinna käib [linnaliinibuss], 38 käib sinna, aga see on nii naljakas, et see 38 käib täpselt samadel aegadel peaaegu, kui käib see maaliinibuss. Et noh, näiteks kui mul lapsel lõpeb kool kell kolm, siis täpselt mõlemad bussid tulevad mingi kell neli või sealkandis, et ei tule niimoodi, et nad oleks nagu ülekatttega kuidagi, et üks tuleb üks, teine teisel ajal. Et kui kaks bussi tulevad korraga ja mitte kumbagi ei tule üle tunni, siis see on täiesti tavaline.” (Nora)

“Noh, mul abikaasa vist just paar päeva tagasi kasutas seda, ütles, et näed, jõuad sinna Piritale, siis ootad, mingisugune 10 minutit ja siis tuleb mingi kolm bussi korraga kõik.” (Martin)

Seejuures mainib Nora siiski, et ta oleks teatud asjaolude paranemisel valmis rohkem ühistranspordiga liikuma:

“Ja ta [maaliinibuss] sõidab tegelikult väga kiiresti, isegi võib-olla kiiremini kui auto sageli, sest et bussirida ju vaata, ta sõidab mugavalt ja ma kasutaks palju rohkem bussi, kui ta käiks lihtsalt sageli. Mul ei ole tegelikult midagi bussiga sõitmise vastu, et ma käin autoga sõitmas.” (Nora)

Liis tõdeb, et teda suunab auto asemel ühistransporti kasutama mitte niivõrd ühistranspordiühenduse paranemine, kui linnas parkimisele seatavad piirangud:

“Tegelikult noh, see elupind sai valitud ju rohkem kui 20 aastat tagasi ja siis oli Randvere hoopis teistsugune. Et siis seal polnud lasteaeda ega siis seal ei olnud mitte mingit infrat,

absoluutselt. (...) Viimasel ajal [liigun] üha rohkem bussiga tegelikult, sellepärast et siin ei ole töökoha ümbruses enam mitte kuskil tasuta parkida. (...) enam-vähem pooleks käib, ma ütleks nii.” (Liis)

Martin arvab, et ühistranspordi kasutamist võiks soodustada ühest küljest tihedam maaliinibusside graafik ning teisalt piletisüsteem, mis ei nõuaks mitme erineva pileti ostmist ning tasuks ennast ka ära:

“Minu jaoks nagu üks kõige põletavam on selle ühistranspordi juures see, et kui ma tahan Viimsist minna näiteks sõbrale külla, Õismäele, kuhu iganes, ühistranspordiga, siis ma pean minema kõigepealt sinna Harjumaa liini bussi peale, ostma seal ühe 50-sendise pileti. Aga see üks 50-sendine pilet, see Tallinna bussides ei kehti. Ehk et kui ma lähen mingi muu bussiliiniga edasi, siis ma pean ostma uuesti teise pileti juurde. Ehk siis mul läheb pileti hind juba 3.50, ühe otsa eest, et sõita kuhugile, noh, ma ei tea, Haaberstisse või kuhu iganes. Kui me juba kaasaga koos kahekesi läheme, siis on juba seitse eurot; autoga minna mul on odavam.” (Martin)

Ühistranspordi kasutuse võimaldamine (ja soosimine) on teoreetiliselt üks meetmetest, mille kaudu on võimalik tagasilöögiefekti negatiivseid mõjusid, eelkõige autostumist, vähendada. Intervjueeritavad tõid lisaks pendelrändele välja ka isiklikke käike, mida tehakse autoga, tuues põhjuseks ühistranspordi ebamugavuse. Sel põhjusel nägin ka vajalikuks antud seisukoha tagamaade uurimise, et jõuda järeldusteni, milliste ühistranspordi kasutuse efektiivistamise meetodid võiksid olla tagasilöögiefekti maandamise eesmärgil asjakohased.

3.3.2 Mustamäe elanikud

Seevastu Mustamäe elanikel on põhiliseks liiklusvahendiks linnaliinibuss ning autot kasutatakse peamiselt linnast välja liikumiseks (Viktoria, Ruth, Cecilia, Hiis). Kairi, kes nimetab ennast küll autojuhiks, nendib, et ta “ei viitsi ilma põhjuseta autot välja ajada (..)”. Probleemidena kerkisid siiski esile näiteks bussiühenduste tihedus teatud suunadel ning samal ajal hõredus teistes paikades:

“(..) kasvõi näiteks kuskile suurde poodi saamiseks läheb, et see on nagu kaks peatust eemal, aga see buss käib üliharva, et siis poes käimine oligi nagu, ma ei tea, tundus väga

imelik bussiga või kuidagi sihukesed ebaloogilised lüngad olid igal pool. Et see, millele ma olin lähemal ja kaugemal, see ei olnud üldse nagu seoses sellega, kui füüsiliselt kaugel need kohad olid, et see ühistransport oli kuidagi väga imelik.” (Krõõt)

“(..) see on see minu meelest, mis nagu soosib autot ka hästi palju. Sest et sa võid nagu, sul kaob nagu see mõte ära, et okei, millal buss tuleb, kas ta jääb hiljaks, eriti talvel noh, siis kui sa jääd maha, mõtled, et okei, nüüd ma olen jääpurikas, pingviinina mingi 20 minutit.” (Johannes)

Teisalt leidub ühistranspordi kasutamise mugavuse kohta ka kiidusõnu:

“Mulle meeldib ikkagi see, et lapsed saavad ühistranspordiga tulla (..). Lapsed saavad igale poole, koolidesse, ma ei tea, trennidesse, ise käivad.” (Kairi)

“(..) bussipeatus on nii lähedal, et nagu kuhu iganes minna, siis enamasti ma eelistan ikkagi nagu bussiga minna. Vahel sõbrad nagu imestavad, et sa tulid bussiga, aga üldiselt on see nagu, millega siis veel, miks ma peaks tulema taksoga kui ma saan tasuta bussiga tulla.” (Cecilia)

Võrreldes kahte piirkonda, siis näiteks kergliikluse ja jalgrattainfrastruktuuri olukorda hindasid Viimsi elanikud suurepäraseks:

“Ma kunagi ammu elasin kesklinnas ja kohutavalt tüütu, jalgrattaga sa juba ukerdad sealt linnast välja on ju, 20 minutit, et kuhu pidevalt saada oma rattaga. Mul on [nüüd] põhimõtteliselt nii, et ma istun ratta selga ja mul on seal metsad ja maanteed ja kõik.” (Nora)

“Siin on sportimisvõimalusi hästi palju, kergliiklusteid on, ideaalsed võimalused on jalgrattaga sõita, jooksmas käia või jalutada.” (Jaanika)

Samas kui Mustamäel resideeruvad Ruth, Johannes, Hiis ja Krõõt sooviksid rohkem rattaga liikuda, kuid kohati lünklik või lausa puudulik rattateede võrgustik pärsib oluliselt selle soovi realiseerimist. Oma teekonnast jalgrattal laekus lausa mitu värvikat kirjeldust, nagu näiteks:

“Kui ma tahan minna tööle, siis ma alustan Mustamäelt, ma saaksin mööda terviserada otse Paldiski maanteele, otsejoones, kiirtee, rattakiirtee. Ja siis hakkab kamarajura pihta. Sest et iseenesest ma saaksin minna ainult terviserada, Paldiski maantee, ja ma oleksin sisuliselt kontoris. Aga selle asemel on mul see tee nagu selline [kätega sinka-vonka

žest]. (...) Et see on nagu takistusrada, mis sealt pihta hakkab. Pool teekonda lihtsalt ei ole läbitav.” (Ruth)

“Mu tee on niisugune, et ma sõidan mingi kaks kilomeetrit läbi metsa. Siis ma lihtsalt sõidan. Seal on see mingi matkarada, mingi niisugune asi. Siis ma natuke aega lähen mööda jalakäijateid, siis ma panen majade vahelt [vihisevad hääled], mis on põhimõtteliselt autotee, aga seal ei sõida väga palju autosid. Siis on hästi rõve koht, Tammsaare. Seal ma põhimõtteliselt hoian hinge kinni ja panen kõrvad kinni. See on täiesti kohutav, selle võiks, ma ei tea, õhku lasta, okei, mitte päris seda. (...) Aga see on niisugune koht, kus ma olen nagu palun, saa läbi.” (Johannes)

“Jah, ma olen suur jalgrattafänn, mulle meeldib väga jalgrattaga sõita, aga siis kui ma tunnen, et ma tahan rohelust, siis ma pean enne käima selle kadalipu läbi seal kui ma lähen Tondi kaudu.” (Hiis)

3.3.3. Kokkuvõte

Kummaski linnaosas esinevad erinevad probleemid, mis teatud liikumisviise soodustavad ning teiste kasutamist pärsivad. Ehkki nii ühistranspordi kui ka jalgratta kasutamise osas esineb kummaski piirkonnas mitmeid takistusi, on siiski vastustest näha, et soov kasutada jätkusuutlikke liikumisvahendeid on täiesti olemas. Lisaks näiteks soovile näha paremat rattainfrastruktuuri, mainisid veel Markus ja Kairi, et kasutaksid kindlasti jalgratast rohkem, kui korteriühistutele antaks luba rajada jalgrataste turvaliseks ja mugavaks hoiustamiseks rattamaju. Ümberpööratult võiks sarnane strateegia toimida ka auto kasutamise vajaduse vähendamiseks – luues parema ühistranspordi infrastruktuuri ning ühendused Tallinna äärealade ja linnatuumiku vahel ning samal ajal vähendada auto kasutamise mugavust (võrreldes paranenud ühistranspordi kasutamise võimalustega), oleks võimalik muuta inimeste harjumusi autokasutuse osas, mis tulenevad paljuski mugavusest. Jätkusuutlike liikumisviiside kasutamiseks paremate võimaluste tagamine on jällegi oluline selleks, et tuua esile kaugtöötajate iseäralikest liikumismustritest nende positiivsed aspektid – vähenenud autokasutus ja liiklusummikud ning õhusaastatuse vähenemine, mis annavad suure panuse tervislikuma linnakeskkonna loomisesse.

3.4. Paindlik töökorraldus ja tagasilöögiefekt

Võtan käesolevas peatükis kokku valimi liikumismustrid, moodid, mõttekäigud ja harjumused teenuste valimisel ning võrdlen neid eelnevalt teooriaosas kirjeldatud tagasilöögiefekti (*rebound effect*) nähtusega. Kuna võtsin üheks eesmärgiks välja selgitada, kas paindliku töö tegemine toob kaasa ärajäänud pendelrände arvelt rohkem muudel põhjustel liikumisi, analüüsin intervjuudest saadud informatsiooni ka sellest aspektist.

3.4.1 Kodukontor ja teenuste koordineerimine

Mõlemast piirkonnast mainisid mitmed vastajad, et koordineerivad erinevate teenuste kasutamist vastavalt oma tööalastele liikumistele. Teenuste kasutamise jaotamist selle järgi, kas parasjagu on kodukontoripäev või liigutakse (kesk)linna, tõid välja suurem osa vastajatest. Katrin selgitab, et peamine põhjus tegevuste ja liikumiste planeerimiseks on aja kokkuhoid ja efektiivsus:

“(..) kui ma tean, et mul on kuskile mingisse suunda asja, siis ma tean, et vot selles kindlas kohas on vot sellised tooted või mis mul on siis vaja. (...) Kas ma saan seal samas kandis veel midagi ära teha?” (Katrin)

“(..) sõltub nädalast, mõni nädal ma käin esmaspäevast näiteks kolmapäevani kontoris (..) ma viin last linna kooli, siis sageli [sõltub sellest], mis kellaks tal vaja jõuda on, kas buss läheb, kas bussi ei lähe, onju. Et selle järgi siis sõltub ka, kas ma käin rohkem või vähem.” (Nora)

Huvitav erand liikumise ja teenuste koordineerimise osas on Liis, kes liigub kodukontorist õhtul kesklinna trenni, kuna tema jaoks aitab keskkonnavahetus kurnatust vältida ning on seega olulisem, kui võimalik aja- ja ressursikokkuhoid. Samas paistab antud muster ka tema teiste liikumiste seast erandlikuna välja, tegemist on ühest spetsiifilisest situatsioonist tingitud kõrvalekaldega.

Paar vihjet tagasilöögiefektile tegid Mari ja Hiis. “(..) kui oli näiteks vaja nagu kohe peale tööpäeva kuskil olla või niimoodi, et siis kindlasti oli mugavam selliseid asju integreerida

kodukontoripäeva kui nii-öelda kontoripäeva,” ütleb Mari. Teisalt aga rõhutab ta seda, et kuna tema pendelrände teekond kontoris on pikk, siis distantsti mõistes liikus ta kokkuvõttes tööle kohale minnes rohkem. Spontaanselt tekkinud käikude jaoks kodukontoris veedetud päevade kasutamise tõi teemaks ka Hiis: “Kuigi tööga seoses võib-olla on ikkagi see, et näiteks kui ma käin hambaarsti juures või pean vahepeal kuskilt päeva ajal läbi hüppama, siis kui mul on see võimalus, siis ma kasutan ikkagi seda selle kodukontoripäevana, sest siis on lihtsam võib-olla autoga kuskile liigelda”. Samas peab Hiis enda peamiseks transpordivahendiks siiski ühistransporti ja teeb enda hinnangul enamiku käike bussi kasutades.

Nagu eelnevalt mainitud, kasutatakse kodukontori võimalust mitmel juhul selleks, et minna reedeti varem linnast välja nädalavahetust veetma. Selle aspekti töid välja Hiis ja Cecilia, suvekodu mainis ka Nora. Ühest küljest on paindlik töökorraldus ja kodukontor kindlasti üks võimalus, mis soodustab pikemate distantside läbimist ja linnast eemal resideerumist, samas ei saa intervjuumaterjalide põhjal väita, et see otseselt sääraseid liikumismustreid põhjustaks. Siinkohal võib näiteks tuua olukorra, mida kirjeldasid Hiis ja Cecilia – mõlemal on peresidemed Tallinnast eemal ning nemad liiguksid kõige tõenäolisemalt regulaarselt oma kunagisse kodukohta ka siis, kui paindliku töö võimalus puuduks.

3.4.2. Liikumisvalikud ja tagasilöögiefekt

Mustamäel elavatest kaugtöötajatest enamik tõdes, et kasutavad erinevaid teenuseid üle terve linna ning pole kõigi teenuste osas ka spetsiifiliselt ühele pakkujale fikseeritud. Näiteks Markus käib kodukontorist lõunatamas erinevates kohtades, Mari ja Johannes katsetavad erinevaid toitlustuskohti ning Cecilia iluteenuseid, mis talle parasjagu huvi pakuvad. Seejuures tehakse enamik käike siiski ühistranspordiga ning suurem osa Mustamäel elavast vastajaskonnast ei kasuta igapäevaselt autot, ka siis kui see nende leibkonnas olemas on.

Viimsis resideeruvate kaugtöötajate puhul koondus märkimisväärne hulk teenuseid kohaliku keskusesse, mida peetakse selle võimaluste poolest linnaga konkureerivaks. Ehkki kohalik keskus toob eluks vajaliku kodule lähemale ning vähendab vajadust pikemaid sõite linna teha,

tõdesid kõik vastajad, et liiguvad sinna autoga. Väljendati umbusku kohalike maakonnaliinide efektiivsuse suhtes ning peamise negatiivse aspektina toodi välja graafiku hõredust. Vastajad ise rõhutasid seda, et neile on ajakulu ja mugavus peamisteks põhjusteks auto kasuks valiku langetamisel, see-eest kohalikke liine kasutavad liikumiseks nende lapsed. Seega julgeksin oletada, et osalt on tegemist ka harjumusega, paar vastajat mainisid, et nad ise pole bussigraafikutega kursis ehk nende kasutamise võimalus ei ole tavaliselt päevakorras.

Kas kaugtöö soodustab eluaseme soetamist töökohast kaugemale? Kindlalt hoomatavat mõju või tõuget selles suunas intervjuude põhjal ei selgunud. Viimsi elanikest Martini puhul oli näiteks teada, et ta on kaugtööd teinud juba enne oma praegusesse elukohta kolimist, mis oleks justkui soodustav asjaolu, teisalt aga tõi ta välja, et tema abikaasa töökoht seevastu asub Nõmmel – hoopis teisel pool linna. Kindla elukoha valimise tagamaad pole aga enamasti niivõrd ühesed, kokkuvõttes kaldun siiski arvama, et kaugtöö tegemine on vaid väike osa teguritest, mis elukoha valikut mõjutab.

Ülevaاتlikult tugevaid ja selgeid viiteid tagasilöögiefektile antud uurimuse valimi seisukohast ei esinenud. Muidugi on arusaadav, et iga inimene näeb enda käe järgi seatud liikumisi loogilisena ning ei kaldu seega arvama, et ta oma aega pikkadele retkedele raiskaks – see väljendub ka nende edastatud hinnangus oma liikumisele. Teisalt kõrvutades intervjueeritavate arvamusi tagasilöögiefekti teooriaga, ei saa ka väita, et keegi vastajatest oma ajalist ressursi niivõrd ülevoolavalt külluslikuna tajuks, et tänu kaugtööle ebamõistlikult pikki teekondi ette võtaks. Jällegi, iga liikumise põhjused on subjektiivsed, kuid kokkuvõttes oli näha, et üldjuhul soovitakse vähemalt regulaarselt kasutatavate teenuste osas oma liikumist optimeerida.

4. Järeldused

Võtan käesolevas peatükis kokku peamised uurimuse tulemused ning teen nende põhjal järeldused ja mõned ettepanekud linnaplaneerimise osas, mis on olulised just uuringu valimi sisendi kaudu välja joonistunud probleemide seisukohast.

Uurimuses analüüsisin kaugtöötajate vaatenurgast nende elupinda ja koduümbrust, hinnates nende funktsionaalsust läbi kaugtöö prisma ning kõrvutada saadud informatsiooni kaugtöötaja teenuste tarbimise mustrite ning liikuvusega. Töö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid vajadusi peaks kaugtöötaja elupind ning koduümbrus täitma ning kuidas on sellega seotud (puudujääkide korvamiseks või muul eesmärgil) kasutatavad teenused ja liikumine. Lisaks kõrvutasin kogutud infot kaugtööga seotud tagasilöögiefekti (*rebound effect*) teooriaga ning analüüsisin viiteid selle ilmnemisele valimi hulgas.

4.1. Kaugtöötaja elupind ja kodukontor

Elupinnaga seotud uurimisküsimuste eesmärk oli selgitada välja, millised omadused eluruumi juures on olulised selleks, et kodukontoris oleks võimalik teatud koormusega töötada. Teise küsimuse raames toodi välja faktorid, mis motiveerivad kaugtöötajat töötama kas kodus või kodust väljaspool – seejuures tulid päevakorda mitte ainult kodukontori kui ruumi ja selle varustatuse küsimused, vaid ka näiteks ruumi jagamise aspekt ning leibkonnaliikmete avaldatav mõju keskendumiseks vajaliku õhkkonna loomisel.

Kogutud intervjuude ning nende analüüsi põhjal on võimalik jõuda järeldusele, et läbivaks mustriks antud uurimuse valimi hulgas oli eelistada oma elupinnal töötamiseks eraldi kontoriruumi. Lisaks rõhutati, et antud ruum oleks ideaalsel juhul uksega suletav, ühest küljest

selleks, et blokeerida segavaid helisid ning teisalt ka kodustele märku andmiseks, et hetkel tehakse tööd ning soovitakse vaikust ja võimalust keskenduda.

Nagu on kinnitanud Arenguseire Keskuse uuring (2018), toodi elupinnast rääkides välja, et töölaud magamis- või elutoas võib tuua töömõtted kodusesse sfääri, need omakorda aga hakkavad segama pereelu ning toovad tööstressi ka puhkehetkedesse. Teisest küljest võivad kodukontoris töötades ka kodused toimetused kanduda üle tööpäeva ning hakata segama tööülesannetele keskendumist. Jällegi kerkib probleem esile kergemini juhul, kui kaugtöötaja töötab mõnes eluruumis, kus olmeküsimused ennast visuaalselt meelde tuletavad. Mõlemad probleemid lahendaks spetsiaalselt töötamiseks loodud kontoriruum, kus kaugtöötaja oleks ülejäänud kodukeskkonnast eraldatud. Füüsiline eraldatus aitab hoida lahus ka mõttelised töö- ja eraelu sfäärid.

Meelepärase tööruumi kujundamisel pakub ostetud elupind paremaid võimalusi isiklikest eelistustest lähtuvalt ruumi modifitseerida, kui üüritud elupind, mille puhul on vajalik potentsiaalne remont omanikuga kooskõlastada. Samuti pakub korter vähem laveerimisruumi, kui krunt – viimasele on võimalik lisaehitisi püstitada, mida kodukontori tarbeks kasutada. Suurem osa Tallinna elanikkonnast elab korterites ning seega oleks minu ettepanekuks näiteks uusarenduste puhul näha ette võimalust ka eraldi töönurga tekitamiseks, arvestades muutuvaid töötegemise viise. Pidades silmas kaugtööd tegevate inimeste osakaalu ning paindliku töökorralduse võimaluse laialdast levikut, näib asjakohane pakkuda paremaid töötingimusi ka üüripindadel ja korterites elavatele inimestele. Kaugtöö leviku kaasnähtusena tekkinud vajadust suuremate korterite järele mainitakse ka Tallinna kesklinna ettevõtluskeskkonna uuringu aruandes (2023). Suurem elupind tõstatab omakorda muidugi ka küsimused taskukohaste eluasemete tagamise osas Tallinna linnas, nende kahe vajaduse koordineerimine nõuab tõenäoliselt juba omaette uuringu ning analüüside tegemist.

Kodukontoris sobilike töötingimuste tagamise teema juures tõstatus küsimus, mil määral peaks tööandja oma töötaja kodukontori sisustamist finantseerima, et töötajale oleksid tagatud tema tervist toetavad töötingimused. Tööinspeksioon näeb ette tööandja kohustust ka kaugtööd tegevate inimeste töötingimuste osas viima läbi töökeskkonna riskianalüüsi ning vajadusel

kompanseerima töötajale vajalike vahendite hankimise (Tööelu portaali, 2021). Intervjueeritavate hulgas töökeskkonna tingimuste kontrollimist ning parandamist ei mainitud. Mõned vastajad tõid välja, et tööandja on kompenseerinud (kindlas maksumuses) kontorimööbli ja -varustuse ostmise, teised tõid välja, et tööandja seda ei võimaldanud, ehkki see oleks nende olukorras vajalik olnud. Siinkohal paistsid intervjueeritavate andmetel positiivselt silma rahvusvahelised ettevõtted, kes kodukontoris töötamist erinevatel eesmärkidel soosisid (põhjusteks näiteks kontoripinna vähendamine, tööjõu värbamine välismaalt jne) ning seega ka kodukontori sisustamist oma töötajatele kompenseerisid, tagamaks nende hea tervise ja tööohutuse.

Läbivaks jooneks isiklikul elupinnal töötamisega oli kindlasse kohta nii-öelda töönurga tekitamine. Seda võib pidada soovist korrastatuse, rutiini ja mingil määral ka mugavusest tulenevaks, töönurk oli kaugtöötajatel olemas enamasti ka juhul, kui kodukontori jaoks spetsiaalset ruumi eraldada polnud võimalik. Tõenäoliselt on tegu ka meetmega töö ja kodu sfäärid enda jaoks eraldada, piiritledes kindla funktsiooniga koha oma kodus kindla ruumi osaga.

4.2. Kaugtöötaja ja koduümbrus

Koduümbrust puudutavate uurimisküsimuste kaudu avasin kaugtöötajate baasvajadusi kodu vahetus läheduses pakutavate teenuste osas. Peatükk avab vastajate koduümbrust nii töötamise kui ka vaba aja veetmisega seotud aspektidest. Samuti joonistub välja koduümbrus kui argument konkreetsele elupinnale kolimise osas.

Ehkki kodukontorile alternatiivse kolmanda koha kasutamine tööpinnana polnud valimi hulgas üldlevinud praktika, rõhutasid seda varianti kasutanud vastajad selle olulisust töötamise võimaldamiseks juhul, kui kodus esines segavaid faktoreid või puudujääke töötamiseks vajalikest vahenditest. Seega on kodukontori ruumi laiendamine linnaruumi nähtus, mida teatud tingimustel kaugtöötajate puhul esineb ning sellisel juhul mängivad äärmiselt olulist rolli kodu vahetus läheduses paiknevad asutused, mis pakuvad võimalust kasutada kontorimööblit ning vaikuses tööle keskenduda. Rääkimata võimalusest ka kõnede, koosolekute või koostöö tegemiseks eraldi ruume broneerida. Antud teenust võivad pakkuda näiteks kõrgkoolid ja

raamatukogud. Eriti oluliseks võib saada alternatiivse tööpinna pakkumine hõredama asustustihedusega piirkondades (näiteks Tallinna linna servaalad ning naabervallad), selles osas saaksid mängida olulist rolli kohalikud raamatukogud (Lepik, 2023). Seda enam, et raamatukogud pakuvad antud teenust enamasti tasuta ning seega muudavad selle võimaluse kättesaadavamaks, kui näiteks spetsiaalselt kontoripinna rendiga tegelevad kaugtööstööbürood.

Maakodu kasutamine kaugtöökontorina ning koduümbruse positiivsete aspektide juures rohealade olemasolu mainimine rõhutab nende olulisust kaugtöötajale, kes viibib oma tööpäeva vältel rohkem samas piirkonnas, kui pendelrändaja. Rohealade funktsioon kaldub hõlmama endas ka sportimisvõimalusi, mis on jällegi olulised kaugtöötajatele, kelle töö iseloom on enamasti istuv. Sellest tulenevalt on mõistlik ülemäärase aja- ja ressursikulu vältimiseks asuda kaugtöötajana roheala vahetus läheduses, mis aitaks kaasa töötaja nii füüsilisele kui ka vaimsele heaolule. Vaadeldavatest piirkondadest paistis rohealade ja sportimisvõimaluste rohkuse poolest silma Viimsi, kohalikud elanikud mainisid looduslähedust ja kergliikluse head taset ka ühe kolimise põhjusena. Mustamäe elanike puhul olenes roheala kättesaadavus konkreetsest piirkonnast, kus kaugtöötaja resideerus. Enamus vastajatest väljendas soovi parema jalgrattainfrastruktuuri järele, samuti aitaks jalgrattakasutuste osakaalu tõsta ratta hoiustamiseks mõeldud rajatiste arvu suurendamine, mis teoorias ühtib ka Tallinn 2035 arengustrateegia sihtidega. Soov jätkusuutlikult liikuda on olemas, edasi on küsimus vaid selles, mil määral linna ning korteriühistute koostöö tulemusena seda suundumust praktikas toetatakse.

Eeldan siinkohal, et kaugtöötajatel, kes veedavad töökorralduse tõttu varasemast rohkem aega oma koduümbruses, tekib rohkem võimalusi ka oma kodukoha võimalusi ja nüansse tähele panna, mis ühest küljest võib positiivse aspektina tuua kaasa kohatunde tekkimise ning suurenenud soovi panustada kohalikku kogukonna edendamisse; negatiivsema stsenaariumi puhul on piirkonna puudused ja probleemid kaugtöötaja jaoks teravamalt aktuaalsed, kui inimeste puhul, kes suurema osa oma ajast kodust eemal veedavad. Seega on kaugtöötajate seisukohast oluline edendada elamurajoonide funktsionaalsust, et aidata kaasa kodukandiga isiklike sidemete loomisele ning teisalt vältida oma kodukoha suhtes nõudlikumaks muutunud inimeste siirdumist teiste piirkondade hüvesid kasutama.

4.3. Kaugtöötaja liikumine

Jätkates jätkusuutliku liikumise teemal, annan siinkohal ülevaate ka tagasilöögiefekti tunnustest uuringu valimi hulgas. Liikuvust puudutavate uurimisküsimuste kaudu kogusin informatsiooni ka selle kohta, kuidas kaugtöötajad oma liikumist kontoris või kodukontoris viibimisega seovad. Samuti uurisin valimi liikumise moode ning nende valikute tagamaid.

Mõningaid tagasilöögiefektile viitavaid tunnuseid esines Viimsis elavate ja töötavate inimeste puhul, kelle (leibkonna) osaline kaugtöö tegemine vähendab vajadust pendelrändest osa võtta, teisalt aga suurendab töörande pikkust. Mustamäe elanike hulgas puudutasid vihjed tagasilöögiefektile põhiliselt teenuste tarbimisega seotud liikumist. Seega on nende kahe erineva piirkonna elanike liikuvusharjumuste säästlikumaks muutmise üheks oluliseks verstapostiks ühistranspordi ja selle ühenduste efektiivsemaks muutmine.

Mustamäe kui juba planeerimise hetkest 15 minuti linna kontseptsiooniga haakuva linnaosa ühistranspordivõrgustikus leidub samuti elemente, mida oleks võimalik veelgi parendada. Intervjuumaterjalide põhjal oleks alust hinnata ühenduvuse efektiivsust teatud piirkondade ja linnaosade vahel ning neid ümber seada, kui teatud liinide kasutamise sagedus seda vajadust kinnitab. Tallinna siseselt kasutatakse teenuseid mitte ainult oma kodu lähedal, vaid erinevates piirkondades vastavalt oma eelistustele teenusepakkuja suhtes või soovist erinevaid teenuseid proovida. Kuna aga teenus(t)e valimisel ei lähtuta vaid asukohast, näib asjakohane panna rõhku ka (vältimatu) liikumise võimaldamiseks säästlike mooduste pakkumisele.

Teisalt koonduvad teise gruppi kaugtöötajad, kes valivad regulaarselt kasutatavad teenused just oma kodu lähiümbrusest või kohalikust keskusest. Kuna teenuste valimise põhimõtted ja motivaatorid on inimeste puhul erinevad, on seega võrdväärselt oluline arendada nii ühistranspordi võrgustikku kui ka kohalike keskuste mitmekesisust. 15 minuti linna seisukohast on olulised mõlemad arengusuunad, mis on kajastatud ka Tallinn 2035 arengustrateegias.

Kuna naabervaldadest Tallinnasse tööle liikumine on levinud praktika, on omal kohal ka vajadus arendada Tallinna lähivaldade liikuvusstrateegiaid, mis keskenduksid kiirele, efektiivsele ja

mugavale ühendusele (kesk)linnaga. Seejuures on oluline koordineerida ühistranspordi osas maakonna- ja linnaliinide liikumist viisil, et need omavahel sobituksid – ühest küljest vältides kattumist ning teisalt “tühje auke”, mis suunaksid inimesi siiski auto kasutamise kasuks otsustama. Omal kohal on kindlasti linnasiseselt autokasutusele piirangute seadmine (näiteks parkimismormatiivide mahu vähendamise näol), need peaksid aga käima käsikäes alternatiivsete liikumisvahendite kättesaadavuse paranemisega. Samuti on äärmiselt oluline ühistranspordi valimisel sellega seotud süsteemide kasutamise hõlpsus (piletite ost) ning taskukohasus. Kaugtöötajate vaatest on jällegi teema aktuaalne vähenenud pendelrände kombineerimisel jätkusuutlike liikumisviisidega, mis hõlbustaks autostumise vältimist Tallinna naabervaldades ning vähendada tagasilöögiefekti tekkimist.

4.4. Uurimistöö piiratus ning edasiarendamise võimalused

Käesolev uurimistöö tugineb kvalitatiivsele andmestikule, seega on uurimistulemused eelkõige peegeldused linnaruumi ja liikuvust mõjutavatest käitumismustritest ning eelistustest intervjueeritavate isiklike kogemuste, hoiakute ja hinnangute põhjal. Sellest tulenevalt ei võimalda töö andmestik esile kerkinud nähtusi empiiriliselt kinnitada või ümber lükata. Samuti pole võimalik töös esinenud mustreid ning saadud tulemusi üldistada kogu kaugtöötajate gruppide tervikuna. Näen parima lahendusena võimalust, kus kvalitatiivne lähenemine oleks täiendatud kvantitatiivse uuringuga, mis keskenduks suurema valimi põhjal kogutud liikumisandmete analüüsile. Selline kombineeritud lähenemine võimaldaks võrrelda tegelikke liikumismustreid ja nende taga peituvaid motivaatoreid või hoiakuid, andes seeläbi laiapõhjalisema arusaama uuritavast nähtusest ja seda esile kutsunud tingimustest.

Töö üheks piiranguks on ka valimi teatav homogeensus liikumisvõimaluste osas. Kõik intervjueeritud isikud olid hea tervisega ning kuulusid vanuseliselt nooremate või keskealiste täiskasvanute hulka. Seetõttu ei kajasta uurimus eakate või liikumispuudega inimeste vaateid elukeskkonnale ja selle pakutavatele võimalustele. Tegemist on olulise teemavaldkonnaga, mis väärib edasist uurimist, eriti arvestades asjaolu, et kaugtöö võib teoreetiliselt pakkuda tööturule paremat ligipääsu just nendele gruppidele, kelle liikumisvõime füüsilises ruumis on piiratud.

Lisaks tõstatas uurimise käigus taskukohase elamumajanduse küsimus, mis on tihedalt seotud eluruumi kvaliteedi ja töö- ning eraelu ühitamise/eraldamise vajadustega kaugtööd tegevate töötajate puhul. Intervjueeritavate kogemused viitavad sellele, et avatud planeeringuga elamispinnad ei pruugi toetada tööks vajalikku privaatsust, mistõttu eelistatakse rohkem liigendatud ruumilahendusi. Arvestades eluruumide kvaliteedi ja kättesaadavuse mõju töötingimustele ning elukvaliteedile, oleks põhjendatud edasised uuringud ja strateegilised ettepanekud, mis aitaksid kaasa hästi läbimõeldud elupindade kättesaadavuse parandamisele Tallinna linnaruumis.

4.5. Kokkuvõte

On selge, et kaugtöö ei osutunud linna säästliku liikuvuse probleeme lahendavaks võimalitsaks, nagu seda ehk varasemate teadusuuringute alusel loodeti (Nilles, 1991). Sellegipoolest annab käesolev uurimistöö lootust, et nüanssidesse süüvides ning võttes arvesse ka inimeste isiklike harjumusi, kalduvusi ning eelistusi, on võimalik töötada välja paremaid lahendusi, mis teatud gruppide eluviisi jätkusuutlikumaks ning efektiivsemaks muudavad.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida, millised omadused muudavad isikliku eluruumi ja vahetu koduümbruse kaugtöötajate jaoks atraktiivseks ning millised tegurid suunavad kaugtöötaja otsima alternatiivset tööruumi väljaspool kodukontorit. Samuti keskendus uurimus sellele, kuidas tööränne ja isiklikud käigud on kaugtööga seotud ning kuidas need mõjutavad kaugtöötaja liikumisharjumusi, tuues seejuures esile ka võimalikud seosed tagasilöögiefektiga (*rebound effect*). Uurimus tugines kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodile ning käsitles kaugtöötajate individuaalseid kogemusi, mis nende töökorraldust ja liikumisvalikuid mõjutasid.

Tulemused näitavad, et vajadus alternatiivset tööruumi kasutada tekib sageli koduse töökeskkonna puudujääkide tõttu, nagu häirivad tegurid või ebamugav/ebapiisav varustus töötamiseks. Enamiku osalejate jaoks tähendas sobiv kodukontor eraldatud ruumi, mida oli võimalik uksega sulgeda, et vähendada segajate mõju ning hoida töö- ja eraelu ka mõtteliselt lahus. Kaugtöötajad kasutasid eraldi tööruumi puudumisel valdavalt nii-öelda kontorinurga varianti – ka spetsiaalse ruumi puudumisel sooviti eraldada kindel koht oma eluruumist tööülesannetega tegelemiseks. Uurimuses ilmnes mõnetine korrelatsioon töökorralduses kodukontori osakaalu ja selle ergonoomilisuse vahel: mida suurem oli kaugtöö osakaal, seda rohkem pöörati tähelepanu sobivate töötingimuste loomisele kodukontoris.

Koduümbruses olulisimaks peetud teenustest tõusid esile esmatarbekaupade kättesaadavus (eelkõige toidupood) ning rohealad (rekreatsioon, treeningvõimalused). Teenuste kasutamise eelistuste osas ilmnemid valimi hulgas erinevused: osa vastanutest soovis koondada teenused oma kodu või kohaliku keskuse ümbrusesse, samas kui teised olid avatunud linnaülestele liikumismustritele ning valisid teenuseid pigem isikliku kogemuse või kvaliteedi, mitte asukoha järgi. Kaugtöötajate puhul, kes oma kodus ja selle ümbruses pendelrändajatest rohkem aega veedavad, võib saada omaseks teatav standardite muutumine ja (põhjendatud) nõudlikkus oma koduümbruse osas. Seetõttu on oluline pöörata tähelepanu elurajoonide mitmekülsusele ning nii inimeste vaimset kui ka füüsilist tervist toetavatele omadustele, et tagada kaugtöötajatele (ning ka teistele linnaelanikele) terviklik elukeskkond ja vähendada sundliikumisi.

Modaalse jaotuse osas on näha piirkondlikke erinevusi: Mustamäel elavad kaugtöötajad kasutasid valdavalt ühistransporti, samas kui Viimsis resideeruvad kaugtöötajad eelistasid isiklikku autot. Neid valikuid mõjutasid nii infrastruktuur (ühistranspordi kättesaadavus) kui ka isiklikud harjumused. Tagasilöögiefekti esinemise osas ei olnud võimalik teha üheseid järeldusi, kuid teatud mustrid viitavad selle esinemisele. Ühest küljest võib näha antud fenomeni Viimsis elavate kaugtöötajate puhul (kaugtöö tegemine kombineerituna elukohaga, mis asub töökohast kaugel), teisalt aga ei ole kaugtöö tegemine sageli kõige olulisemate tegurite seas, mida piirkonda kolimisel kaalutletakse. Vihjeid tagasilöögiefektile on võimalik täheldada ka Mustamäe elanike seas – paindlikku tööaega kasutatakse mõningatel juhtudel lisakäikude tegemiseks, teisalt tehakse neid käike ka ühistranspordiga, mis maandab negatiivset mõju keskkonnale. Kokkuvõttes näib, et tagasilöögiefekt on hübriidtöötajate puhul teatud käitumis- ja liikumismustrite olemasolu korral vähendatud, täpsemalt juhul kui töörännet kombineeritakse teenuste kasutamisega, mida koduümbrus kaugtöötajale ei paku. Samuti sõltus valmidus kulutada pendelrände ärajätmisest säästetud ajalist ressursi teenuste vahel liikumisele rohkem kaugtöötajate pereseisust, kui kaugtöö tegemise osakaalust.

Töö üheks väärtuslikumaks järelduseks võib pidada võimalust mõista kaugtöötajate igapäevaseid valikuid nende endi vaatepunktist ning avada nüansse, mis mõjutavad nende liikumisviise, elustiili ja ruumilist käitumist. Üldistatult lähtuvad inimesed oma otsustes praktilisusest ja mugavusest, kuid süvitsi vaadeldes ilmneb suurem mitmekesisus – iga üksikisik lähtub oma prioriteetidest, mille määravad töö, pere, sotsiaalne võrgustik või isiklikud huvid. See rõhutab vajadust arvestada planeerimisel inimeste erinevate elustiilide ja otsustusloogikatega, eriti olukorras, kus töö tegemise vormid muutuvad üha mitmekesisemaks ja paindlikumaks.

Kasutatud allikad

Anik, A. H., & Habib, M. A. (2023). COVID-19 and Teleworking: Lessons, Current Issues and Future Directions for Transport and Land-Use Planning. *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, 2678(12). Sage Journals. <https://doi.org/10.1177/03611981231166384>

Asgari, H., Jin, X., & Du, Y. (2016). Examination of the Impacts of Telecommuting on the Time Use of Nonmandatory Activities. *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, 2566(1), 83–92. Sage Journals. <https://doi.org/10.3141/2566-09>

Bishop, J. (2023, May 22). 11 Coworking Space Statistics to Keep in Mind | Spacebring. Spacebring.com. <https://www.spacebring.com/blog/>

Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th ed.). Oxford University Press. (Original work published 2001)

Cerqueira, E. D. V., Motte-Baumvol, B., Chevallier, L. B., & Bonin, O. (2020). Does working from home reduce CO2 emissions? An analysis of travel patterns as dictated by workplaces. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 83(102338), 102338. *Transport and Environment*. <https://doi.org/10.1016/j.trd.2020.102338>

Cuerdo-Vilches, T., Navas-Martín, M. Á., & Oteiza, I. (2021). Working from Home: Is Our Housing Ready? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7329. PubMed Central. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147329>

de Abreu e Silva, J., & Melo, P. C. (2018). Does home-based telework reduce household total travel? A path analysis using single and two worker British households. *Journal of Transport Geography*, 73, 148–162. ScienceDirect. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2018.10.009>

Defining and measuring remote work, telework, work at home and home-based work. (2020, June 5). Wwww.ilo.org; International Labour Organization. <https://www.ilo.org/publications/defining-and-measuring-remote-work-telework-work-home-and-home-based-work>

Delventhal, M. J., Kwon, E., & Parkhomenko, A. (2021). How Do Cities Change When We Work from Home? Journal of Urban Economics, 127, 103331. <https://doi.org/10.1016/j.jue.2021.103331>

E-Eesti maineuuring: Eesti on digitaalselt maailma arenenuim riik. (2021, June 18). Eis; Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus. <https://eis.ee/e-estti-maineuuring-estti-on-digitaalselt-maailma-arenenuim-riik/>

Eestis kasvab paindliku tööaja ja kaugtöö trend . (2018, February 8). Arenguseire Keskus; Arenguseire Keskus. <https://arenguseire.ee/uudised/eestis-kasvab-paindliku-tooaja-ja-kaugtoo-trend/>

Elldér, E. (2020). Telework and daily travel: New evidence from Sweden. Journal of Transport Geography, 86, 102777. ScienceDirect. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2020.102777>

Eurofound (2023), Hybrid work in Europe: Concept and practice, Publications Office of the European Union, Luxembourg. (a)

Eurofound (2023), The future of telework and hybrid work, Publications Office of the European Union, Luxembourg. (b)

Goulias, Konstadinos G, Su, R., McBride, E. C., Pacific, & Barbara, S. (2020, December). Revisiting the Impact of Teleworking on Activity-Travel Behavior Using Recent Data and Sequence-Based Analytical Techniques. Bts.gov; Pacific Southwest Region University Transportation Center (UTC). <https://rosap.ntl.bts.gov/view/dot/57386>

Henderson, D. K., & Mokhtarian, P. L. (1996). Impacts of center-based telecommuting on travel and emissions: Analysis of the Puget Sound Demonstration Project. Transportation Research Part D: Transport and Environment, 1(1), 29–45. [https://doi.org/10.1016/s1361-9209\(96\)00009-0](https://doi.org/10.1016/s1361-9209(96)00009-0)

Himma, M. (2024, October 22). KODUKONTOR | Poolt ja vastu. Kõnelevad arvamused ja teadusuuringud. Delfi; Eesti Päevaleht. <https://epl.delfi.ee/artikkel/120331008/kodukontor-poolt-ja-vastu-konelevad-arvamused-ja-teadu-suuringud>

Irby, Charlotte M. (2014, December 5). All in a day's work: overcoming telework challenges. Bureau of Labor Statistics. <https://www.bls.gov/opub/mlr/2014/beyond-bls/all-in-a-days-work-overcoming-telework-challenges.htm>

Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs – Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. Samm.ut.ee. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/>

Kiko, M., Coulombel, N., Poulhès, A., Seregina, T., & Guillaume Tremblin. (2023). Evaluation of Direct and Indirect Effects of Teleworking on Mobility: The Case of Paris. Transportation Research Record Journal of the Transportation Research Board, 2678(3), 865–878. Sage Journals. <https://doi.org/10.1177/03611981231182973>

Kingson, J. A. (2023, December 15). “The donut effect” is reshaping America’s cities. Axios. <https://www.axios.com/2023/12/15/cities-2024-donut-effect-crime-housing-conversion-congestion-pricing>

Kivistik, K., Veliste, M., Toomik, K., Jurkov, K., & Khrapunenko, M. (2022). Välisriikide kaugtööpraktika ja selle Eestis rakendamise analüüs: uuringuaruanne. <https://doi.org/10.23657/e28p-ev51>

Kontoripäevad, mis päriselt toimivad: hübriid töö reeglid paika! (2025, January 14). Personaliuudised.

<https://www.personaliuudised.ee/uudised/2025/01/14/kontoripaevad-mis-pariselt-toimivad-hubriidtoo-reeglid-paika>

Kütt, K. (2021, April 14). Kaugtööd teeb üle veerandi Eesti töötajaskonnast | Statistikaamet. Stat.ee; Statistikaamet.

<https://stat.ee/et/uudised/kaugtood-teeb-ule-veerandi-eesti-tootajaskonnast>

Lari, A. (2012). Telework/Workforce Flexibility to Reduce Congestion and Environmental Degradation? Procedia - Social and Behavioral Sciences, 48, 712–721. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.1049>

Madsen, S. R. (2003). The Benefits, Challenges, and Implications of Teleworking: A Literature Review.

<https://www.semanticscholar.org/paper/The-Benefits%2C-Challenges%2C-and-Implications-of-A-Madsen/bc31d69850fa83d9ac5d953677c320d7cd14b91d>

Matsulevitš, L., Soosaar, O. (2021). Tööturu ülevaade. Eesti Pank.

Mehdi, T., & Morissette, R. (2021, May 26). Working from home after the COVID-19 pandemic: An estimate of worker preferences. ResearchGate; ResearchGate. <https://doi.org/10.25318/36280001202100500001-eng>

Mis on kaugtöö? Millal võib kaugtööd teha? | Tööelu portaal. (2021, April 23). Tööelu Portaali. <https://www.tooelu.ee/et/34/mis-kaugtoo-millal-voib-kaugtood-teha>

Nguyen, K. V. (2024, April 24). Taking inventory of Big Tech's pullback from SF office space. The San Francisco Standard. <https://sfstandard.com/2024/04/24/how-much-big-tech-pulled-back-in-san-francisco/>

Nilles, J. M. (1991). Telecommuting and urban sprawl: mitigator or inciter? Transportation; Springer Science+Business Media.
https://www.academia.edu/110375330/Telecommuting_and_urban_sprawl_mitigator_or_inciter.

Olev, Aivo; Alumäe, Tanel. "Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service". Baltic J. Modern Computing, Vol. 10 (2022), No. 3, pp. 409–421
<https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>

Pendyala, R. M., Goulias, K. G. Kitamura, R. (1991). Impact of telecommuting on spatial and temporal patterns of household travel. Transportation, 18(4). <https://doi.org/10.1007/bf00186566>

Pigalle, E. (2024). What are the impacts of teleworking on activity-travel behaviour? A text mining study. Artículo – Revue de Sciences Humaines, 24. Open Edition Journals.
<https://doi.org/10.4000/articulo.5601>

Ramani, A., Alecco, J., Bloom, N. (2024). How working from home reshapes cities. Proceedings of the National Academy of Sciences, 121(45). <https://doi.org/10.1073/pnas.2408930121>

Ramani, A., Bloom, N. (2021). We are grateful to Pete Klenow and Marcelo Clerici-Arias for helpful discussions and to Saketh Prasad for excellent research assistance. We thank Nadia Evangelou for help locating the USPS data and. National Bureau of Economic Research.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w28876/w28876.pdf

Rünkla, E., & Marksoo, Ü. (2022). Kaugtöö analüüs. Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakond.
<https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2022-09/Kaugt%C3%B6%C3%B6%20anal%C3%BC%C3%BCs%202022.pdf>

Sõstra, K., & Voolens, E. (2020, October 16). Kaugtöö võimalused ja arengud Eestis. Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/uudised/kaugt%C3%B6%C3%B6-voimalused-ja-arengud-eestis>

Tallinna kesklinna ettevõtluskeskkonna uuringu aruanne. Lepik, K-L. (toim.). Tallinna Ülikool. 2023

The Costs and Benefits of Hybrid Work: (2015). Globalworkplaceanalytics.com.
<https://globalworkplaceanalytics.com/resources/costs-benefits>

Tööohutus kaugtööl. (2021, May 13). Tööelu Portaali; Tööinspektsioon.
<https://www.tooelu.ee/et/131/tooohutus-kaugtool>

UURING: Töötajad eelistavad aina rohkem paindlikku töö algus- ja lõpuaega. (2017, March 29). Sotsiaalministeerium; Sotsiaalministeerium.
<https://www.sm.ee/uudised/uuring-tootajad-eelistavad-aina-rohkem-paindlikku-too-algus-ja-lopu-aege>

Vaata, millised ettevõtted on Eesti parimad kaugtöö pakkujad. (2019, June 15). PM Majandus; Postimees.
<https://majandus.postimees.ee/6708202/vaata-millised-ettevotted-on-est-i-parimad-kaugtoo-pakkujad>

Valmis esmakordne ülevaade Eesti digiriigi ajaloost | Riigi Infosüsteemi Ameti blogi. (2022, March 8). Blog.ria.ee; Riigi Infosüsteemi Ameti blogi.
<https://blog.ria.ee/valmis-esmakordne-ulevaade-est-i-digiriigi-ajaloost/>

Varblane, U. (2021). Liikuvuse tulevik RAPORT 2021 Arengusuundumused aastani 2035. In Arenguseire Keskus. Arenguseire Keskus.
https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2021/06/2021_liikuvus_raport.pdf

Wüschert, M. S., Romano-Pereira, D., Suter, L., Schulze, H., & Elfering, A. (2022). A systematic review of working conditions and occupational health in home office. Work, 72(3), 1–14. PubMed Central. <https://doi.org/10.3233/wor-205239>

Zenkteler, M., Darchen, S., Mateo-Babiano, I., & Baffour, B. (2019). Home-based work in cities: In search of an appropriate urban planning response. *Futures*, 102494. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2019.102494>

Zhu, P., Wang, L., Jiang, Y., & Zhou, J. (2018). Metropolitan size and the impacts of telecommuting on personal travel. *Transportation*, 45(2), 385–414. <https://doi.org/10.1007/s11116-017-9846-3>

LISAD

Kodukontori ja linnaruumi intervjuu kava

Tutvustus:

- Uuring linnakorralduse magistriala lõputöö raames
- Urin seda, kuidas olemasolev linnaruum kaugtöötaja vaatenurgast toimib, kas see vastab kaugtöötaja vajadustele ja kuidas
- Sooviksin vestlust salvestada
- Nõusolek uuringus osalemiseks. Osalejate anonüümsus on tagatud.
- Intervjuu eeldatav kestus on orienteeruvalt üks tund

Teemad:

- Kodukontor
- Elamispind
- Koduümbrus
- Liikuvus ja teenused

Küsimused teemade kaupa:

Kodukontor:

- Mis koormus? (kui mitu päeva nädalas töötate kodukontoris?)
- Miks? (mis põhjustel/asjaoludel töötate kodukontoris? Kelle initsiatiivil?)
- Kus? (kas lisaks kodule kasutate ka muid alternatiivseid töökohti?)
- Rääkige oma tavalistest käikudest, kui teil on kodukontori/kontori päev? Mis neid valikuid mõjutab, kas teete ise neid valikuid?

Elupind:

- Milline? (kirjeldage oma kodu: ruumikus, funktsionaalsus, jagamine jne. Kas elupind on üüritud/ostetud/muu?)

- Rahulolu? (kuivõrd olete rahul oma praeguse elupinnaga? Mis on põhilised plussid ja miinused? Kuidas kondukotori kasutamine seda arvamust kujundanud on?)
- Mida sooviksite muuta?

Koduümbus:

- Milline? (kirjeldage oma koduümbust: võimalused, funktsionaalsus, ühenduvus. Millist rolli mängis ümbuskond elupinna valimisel?)
- Kuidas piiritlete oma koduümbust? (kui suur territoorium see on, mille järgi see kujunes?)
- Rahulolu? (kuivõrd olete rahul oma praeguse koduümbrusega? Põhilised plussid ja miinused? Kas tunnete piirkonna suhtes kuuluvust/kiindumust või pigem vastupidi?)
- Mida sooviksite muuta?

Liikuvus ja teenused:

- Milliseid teenuseid pakutakse koduümbruses? (kuivõrd olete nendega kursis?)
- Millest teenusepakkuja valimisel lähtutakse? (asukoht, kvaliteet, isiklik side või muu?)

ABSTRACT

Home office and the city space: the impact of flexible work modes on preferences of living space and its surroundings

The aim of this Master's Thesis is to explore how remote and hybrid workers perceive their personal living spaces and the surrounding residential environments, how these perceptions influence their mobility patterns and the use of services in the urban space. The study aims to contribute to a deeper understanding of how remote work reshapes everyday spatial behaviours and what implications this has for urban planning that seeks to support a growing remote workforce.

The research is based on three questions:

- 1) What characteristics make a personal living space and the neighbourhood attractive to remote workers?
- 2) What factors motivate remote workers to work in the home office or seek alternative workspaces?
- 3) How are different services chosen, and how do these choices influence the mobility of remote workers?

In order to answer these questions, 14 semi-structured, in-depth interviews were conducted with remote and hybrid workers from two contrasting residential areas in Estonia: Mustamäe (a dense urban district in Tallinn) and Viimsi (a suburban municipality at the city's edge). The data was analysed using qualitative content analysis.

The findings indicate that the ideal home workspace for remote workers is a separate, enclosed room that enables both physical and mental separation between work and private life. Where such conditions are lacking, some remote workers tend to seek alternative workplaces (for example libraries and co-working spaces) in their nearby area. The proximity of essential services, such as grocery stores and recreational green areas, plays a significant role in shaping daily mobility. Participants could be categorised into more “home-centred” individuals – who

prefer localised service use – and those more flexible in terms of location, often influenced by service quality or personal preferences. Mobility patterns also differed between the two regions, with Mustamäe residents relying primarily on public transport and Viimsi residents using private cars. The indications of rebound effect appeared in certain cases, where remote work was associated with longer commuting distances or additional trips in both groups.

To conclude, the study highlights the importance of considering remote workers' needs in residential planning. Their spatial decisions are guided by practical concerns such as comfort, proximity, and accessibility, yet these are filtered through highly individual lifestyles and routines. Planning inclusive and well-connected neighbourhoods that allow diverse modes of transport supports remote workers while promoting more sustainable urban mobility patterns.